

RADA GŁÓWNA
NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

Raport nr 2/2020

Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego

System materialnego wsparcia studentów

Warszawa 2020

Spis treści

Słowo wstępne Przewodniczącego Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego	4
1. Wprowadzenie	5
2. System materialnego wsparcia studentów	6
2.1. Cele i funkcje wsparcia	6
2.2. Systematyczność i kompleksowość wsparcia	8
2.3. Wpływ wsparcia na jakość kształcenia	9
2.4. Rozwój i doskonalenie wsparcia	10
2.5. Wnioski i rekomendacje	12
3. Udział państwa w finansowaniu studiów	13
3.1. Finansowanie studiów w uczelniach publicznych	13
3.2. Udzielanie zwolnień z opłat za usługi edukacyjne	17
3.3. Udzielanie i umarzanie kredytów studenckich	18
3.4. Wyrównywanie szans edukacyjnych – wsparcie materialne studentów z niepełnosprawnościami	27
3.5. Wnioski i rekomendacje	30
4. Świadczenia pomocy materialnej dla studentów	32
4.1. Świadczenia finansowane z budżetu państwa	32
4.2. Świadczenia finansowane z własnych funduszy stypendialnych uczelni	39
4.3. Świadczenia finansowane przez inne podmioty	40
4.4. Domy i stołówki studenckie	43
4.5. Wnioski i rekomendacje	44
5. Wsparcie materialne działalności studenckiej	48
5.1. Samorządy studenckie	48
5.2. Uczelniane organizacje studenckie i stowarzyszenia zrzeszające studentów	54
5.3. Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej	59
5.4. Wnioski i rekomendacje	62
6. Pozostałe formy wsparcia materialnego studentów	64
6.1. Ulgi w opłatach za przejazdy środkami transportu publicznego i za wstęp do muzeów państwowych	64
6.2. Zwolnienia podatkowe	65
6.3. Ubezpieczenia zdrowotne w uczelni	69
6.4. Otwarty dostęp do zasobów edukacyjnych	71

6.5. Rozwój tzw. infrastruktury studenckiej	72
6.6. Wnioski i rekomendacje	74
Podsumowanie	75
Bibliografia	76
Wykaz aktów prawnych	77
Wykaz skrótowców	79

Słowo wstępne

Przewodniczącego Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Raport ten stanowi opracowanie wyjątkowe. Mało jest obszarów szkolnictwa wyższego, które zostały tak kompletnie przeanalizowane i tak systematycznie opisane. Dowodzi on, że Rada podjęła właściwą decyzję o potrzebie jego przygotowania.

Rada podjęła jeszcze jedną ważną decyzję: powierzyła realizację tego poważnego wyzwania studentom, oczywiście oferując też pomoc pozostałych członków Rady.

Realizacja zadania trwała dłużej, niż początkowo zakładaliśmy, ale uzyskany efekt bezsprzecznie dowodzi, że warto było czekać. W krytycznym momencie kluczowa okazała się interwencja Pana Przewodniczącego PSRP Dominika Leżańskiego, który z własnej inicjatywy zadeklarował przejęcie odpowiedzialności za powstanie raportu przez Parlament Studentów RP, po czym podjął skuteczne działania, które doprowadziły do pełnego wywiązania się z tego niełatwego zobowiązania.

W imieniu Rady Głównej składam za to Panu Przewodniczącemu wyrazy podziękowania, a całemu zespołowi, który włożył dziesiątki godzin pracy w redakcję raportu wyrazy wdzięczności oraz podziwu dla jakości wykonanej pracy.

Jestem przekonany, że raport ten stanie się podstawowym dokumentem analitycznym, wykorzystywanym przy wszystkich dalszych dyskusjach oraz pracach legislacyjnych, podejmujących problematykę uwarunkowań materialnych studiowania w polskich uczelniach.

1. Wprowadzenie

Rada Główna, po wstępnym zapoznaniu się z problematyką materialnego wsparcia studentów, powołała uchwałą 32/2018 z dnia 12 kwietnia 2018 roku Zespół Roboczy dla opracowania raportu w tej sprawie. Zadania Zespołu obejmują w szczególności:

- analizę uwarunkowań faktycznych i prawnych materialnego wsparcia studentów,
- zaproponowanie rekomendacji w zakresie systemu materialnego wsparcia studentów.

Zespół odbył kilka owocnych spotkań roboczych, zorganizowanych przez Pana Mateusza Witka, przy wsparciu pozostałych członków Zespołu: mgr Michała Goszczyńskiego, prof. Marcina Krawczyńskiego, Mateusza Kulińskiego, Filipa Ogonowskiego, Patrycji Piłat, prof. Alicji Przyłuskiej-Fischer, prof. Tomasza Szapiro oraz prof. Stanisława Winiarczyka. W spotkaniach tych, w roli społecznych doradców Rady, zaproszono: Żanetę Chęć, dr. Krzysztofa Czarneckiego, prof. Krystiana Czernka, prof. Marka Dzidę, Sylwię Gizę, dr. Marcina Kędzierskiego, Konrada Krawczyka, Łukasza Krawirandę, prof. Marka Kręglewskiego, Pawła Mirego, Paulinę Okrzymowską, Piotra Pokornego, Piotra Szumlińskiego, Tomasza Tokarskiego oraz prof. Janusza Uriasza.

Toczone dyskusje bardzo szeroko zarysowały plan przyszłego raportu. Okazało się, że realizacja tego planu jest ogromnym wyzwaniem, które przerosło możliwy poziom zaangażowania poszczególnych członków Zespołu.

Fakt, że raport zaistniał jest efektem zorganizowania przez Przewodniczącego PSRP, Dominika Leżańskiego oraz przedstawiciela PSRP w Prezydium Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego Jakuba Bakonyiego, zespołu redakcyjnego w składzie: Paweł Adamiec, Jakub Bakonyi, Maciej Bień, Alicja Ciszek, Konrad Krawczyk, Mateusz Kuliński, Dominik Leżański, Natalia Mąka, Wojciech Skrodzki, Julia Sobolewska oraz Tomasz Zarębski.

2. System materialnego wsparcia studentów

2.1. Cele i funkcje wsparcia

System wsparcia studentów pełni ważną rolę społeczną, przede wszystkim wyrównując szanse edukacyjne oraz stwarzając możliwości wszechstronnego rozwoju. Podstaw normatywnych systemu wsparcia należy szukać w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa zasadnicza określa kluczowe dla szkolnictwa wyższego zasady. Fundamentalne dla systemu wsparcia jest zapewnienie nieodpłatnej edukacji w publicznych szkołach wyższych, przy zastrzeżeniu, że niektóre usługi mogą mieć charakter odpłatny. Jednocześnie należy podkreślić orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego, w którym uznano za niekonstytucyjne pobieranie opłat za drugi i kolejne kierunki studiów w uczelniach publicznych¹. W kontekście wsparcia studentów należy także podkreślić znaczenie jednego z przepisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, który nakłada na władze publiczne obowiązek tworzenia i wspierania indywidualnych systemów pomocy finansowej oraz organizacyjnej dla uczniów i studentów. Konstytucyjne umocowanie tego obowiązku jest swoistą gwarancją istnienia systemu wsparcia materialnego studentów.

Wsparcie materialne studentów jest niezwykle istotnym elementem składającym się na sektor szkolnictwa wyższego. W świetle ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (dalej: PSWN) wsparcie studentów jest ściśle powiązane ze statusem studenta, ponieważ, z nabyciem praw i obowiązków studenta, pojawia się możliwość wsparcia. Ustawa przyznaje studentom szereg uprawnień. W myśl przepisów powołanej ustawy studenci uprawnieni są w szczególności do następujących świadczeń: stypendium socjalnego, stypendium dla osób niepełnosprawnych, zapomogi, stypendium rektora, stypendium finansowanego przez jednostkę samorządu terytorialnego oraz stypendium za wyniki w nauce lub w sporcie finansowanego przez osobę fizyczną lub osobę prawną niebędącą państwową ani samorządową osobą prawną. Wskazane świadczenia pełnią różne funkcje.

Należy stwierdzić, że dominująca jest funkcja motywacyjna, która dotyczy większości świadczeń. Służą one nagradzaniu najlepszych studentów, w szczególności za osiągnięcia naukowe, artystyczne, sportowe oraz wyniki w nauce. W tym kontekście należy przywołać także świadczenie, które, zgodnie z przepisami PSWN, uprawnia uczelnie do utworzenia

¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 czerwca 2014 roku sygn. akt K 35/11.

własnego funduszu stypendialnego. Studenci mogą otrzymać to stypendium za wyniki w nauce.

Drugą grupę tworzą świadczenia o charakterze wyrównawczym. W myśl przepisów PSWN studenci mogą otrzymać stypendium socjalne, stypendium dla osób niepełnosprawnych oraz zapomogę. Ponadto, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, możliwe jest otrzymanie stypendium socjalnego w zwiększonej wysokości. Stypendium dla osób niepełnosprawnych służy wyrównywaniu szans i wsparciu osób z niepełnosprawnościami. przesłanką do otrzymania pozostałych świadczeń jest trudna sytuacja materialna studenta, która, w zależności od świadczenia, ma charakter trwały lub przejściowy. Przepisy PSWN przyznają studentom także inne uprawnienia, składające się na system wsparcia, w szczególności możliwość korzystania z domów lub stołówek studenckich, a także inne uprawnienia, które winny być określone przede wszystkim w regulaminie studiów. Należy podkreślić, że katalog uprawnień ustawowych jest otwarty. Uczelnie, na zasadzie autonomii, mogą określić inne prawa studenta. Jednocześnie istotne jest, że świadczenia i uprawnienia wskazane w przepisach prawa nie zamykają możliwości wsparcia realizowanego przez różne podmioty. W tym zakresie w granicach prawa wsparcie może przyjmować zróżnicowane formy.

Należy zatem wskazać dwie podstawowe funkcje wsparcia materialnego studentów. Funkcja wyrównawcza powinna prowadzić do stworzenia studentom równych szans w rozwoju. Zakres oddziaływania tej funkcji dotyczy w szczególności osób w trudnej sytuacji. System wsparcia dąży w tym przypadku do wyrównywania szans w różnych obszarach. Wsparcie może przyjmować różnorodne formy, które powinny odpowiadać zindywidualizowanym potrzebom studentów oraz kompleksowo stwarzać im równe szanse rozwoju. Funkcja motywacyjna z kolei służy podnoszeniu jakości pracy poświęcanej przez osoby ubiegające się o świadczenia o tym charakterze. Jednocześnie należy mieć na uwadze, że system wsparcia materialnego studentów oddziałuje w szerszym zakresie na sektor szkolnictwa wyższego, co świadczy także o złożoności systemu. Ponadto, należy pamiętać, że przywołane świadczenia nie zamykają możliwości wnioskowania o dodatkowe formy wsparcia.

2.2. Systematyczność i kompleksowość wsparcia

W przypadku materialnego wsparcia skierowanego do studentów należy zwrócić uwagę przede wszystkim na dwa jego aspekty: systematyczność i kompleksowość. To one świadczą o jego celowości i wielokrotnie umożliwiają dalszą edukację. Uczelnie zatem powinny pamiętać, aby doskonalić procedurę przyznania świadczeń materialnych, uwzględniając problemy, z jakimi podczas wnioskowania borykają się studenci.

Zgodnie z nomenklaturą prawniczą system to ogół norm prawnych, obowiązujących w określonym miejscu oraz czasie. Uwzględniając wsparcie materialnej, istotne jest to, aby normy te stosowane były w należyty sposób. Oznacza to, iż nie należy naruszać zasad, zawartych w najważniejszych aktach prawnych, regulujących przyznawanie świadczeń materialnych. Wręcz przeciwnie – należy ich przestrzegać, aby wnioskodawca czuł się usatysfakcjonowany z ustawowo zapewnionego wsparcia.

Należy również pamiętać o regularnej trosce o dobro studentów, którzy stanowią największą grupę interesariuszy wewnętrznych uczelni. Umożliwienie im pozyskiwania dodatkowych środków, mających nagrodzić za dotychczasowe działania, spełnia funkcję motywacyjną. Stypendium rektora, stypendia za osiągnięcia naukowe, artystyczne czy sportowe, stypendia przyznawane przez podmioty zewnętrzne czy własny fundusz stypendialny uczelni to przykłady inicjatyw, mających na celu wsparcie studentów wybitnych.

Znaczący wpływ na odpowiednie wsparcie w zakresie pomocy materialnej posiada regulamin świadczeń, uchwalony przez uczelnię. Powinien zawierać on kompleksowe informacje, wśród których wymienić należy:

- 1) wysokość przyznawanych świadczeń;
- 2) szczegółowe kryteria i tryb przyznawania świadczeń oraz sposób ich wypłacania;
- 3) sposób dokumentowania sytuacji materialnej studenta;
- 4) tryb powoływania oraz skład komisji stypendialnej i odwoławczej komisji stypendialnej.

Tak szczegółowo zaprezentowane dane wpływają korzystnie na ofertę wsparcia materialnego, skierowanego do studentów. Pozwalają również na zachowanie transparentności przepisów, z którymi powinien zapoznać się każdy wnioskodawca.

Wewnętrzny system doskonalenia owego wsparcia to jeden z elementów kreowania polityki uczelni. Dzięki sprawnej oraz kompleksowej procedurze stypendialnej zyskuje cała społeczność akademicka. Wspomaga to proces administracyjny i niweluje problemy, związane, m.in. z procedurą odwoławczą w zakresie wsparcia materialnego. Systematyczna kontrola przebiegu omawianego procesu oraz próba doskonalenia procedur wpływają pozytywnie na dalsze kształtowanie życia akademickiego. Stają się przykładem projakościowej działalności uczelni, która zmierza ku coraz wyższym ideom.

2.3. Wpływ wsparcia na jakość kształcenia

Pomoc materialna, podobnie jak wszystkie inne elementy systemu wsparcia studentów, znajdują swoje źródło w europejskich standardach i wskazówkach. Wynikające z procesu bolońskiego Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (dalej: ESG) wprost odnoszą się do interesujących z perspektywy studenckiej aspektów. Przygotowane, m.in. przez European Association for Quality Assurance in Higher Education (dalej: ENQA), European University Association (dalej: EUA), European Association of Institutions in Higher Education (dalej: EURASHE), czyli organizacje odpowiedzialne za wspieranie procesów zapewniania jakości kształcenia w europejskim obszarze szkolnictwa wyższego, standardy, zostały współtworzone również przez studentów, poprzez ich przedstawicieli w European Students' Union (dalej: ESU).

Aktualnie nie jest dostępne oficjalne bądź też nieoficjalne tłumaczenie ESG na język polski (jest to być może temat warty zainteresowania dla polskich instytucji działających w obszarze szkolnictwa wyższego). Jednakże można odnaleźć tam elementy odnoszące się do pomocy materialnej, rozumianej jako wsparcie studentów. Mowa o standardzie 1.4, cytując: „Institutions should consistently apply pre-defined and published regulations covering all phases of the student «life cycle», e.g. student admission, progression, recognition and certification”. Doprecyzowania dokonują wskazówki, mówiące o konieczności zapewnienia warunków i wsparcia studentów, które są niezbędne w rozwoju ich kariery akademickiej. Do takich z całą pewnością można zakwalifikować pomoc materialną.

Rolę instytucji odpowiadającej za weryfikację procesów zapewniania jakości kształcenia w Polsce pełni Polska Komisja Akredytacyjna (dalej: PKA). Realizuje ona swoją misję, m.in. poprzez przeprowadzanie obowiązkowych ocen programowych. Dokonywane są one na podstawie kryteriów oceny, opartych na określonych standardach i wskaźnikach.

Standard jakości kształcenia 8.1 we wskaźniku b wskazuje, iż wsparcie studentów w procesie uczenia się „uwzględnia w szczególności zróżnicowane formy merytorycznego, materialnego i organizacyjnego wsparcia studentów w zakresie przygotowania do prowadzenia działalności naukowej lub udziału w tej działalności”. W praktyce oznacza to, że system pomocy materialnej, dedykowanej dla studenta, ma sprzyjać tworzeniu warunków do osiągnięcia przez niego efektów uczenia się i wszechstronnego rozwoju naukowego. W tym rozumieniu realizacja tego obowiązku przez uczelnie podlega weryfikacji przez PKA. Szczególnie interesująca jest perspektywa studencka w tym zakresie. Za jej uwzględnienie odpowiadają eksperci ds. studenckich, będący każdorazowo członkami zespołów oceniających PKA. Formułują oni ocenę stanu faktycznego, uzasadnienie swojej oceny, a także ewentualne rekomendacje bądź zalecenia. Źródłami informacji pozostają materiały przedstawione przez uczelnie, tj. ich raport samooceny i inna dokumentacja oraz spotkania z interesariuszami wewnętrznymi procesu kształcenia, w tym ze studentami.

2.4. Rozwój i doskonalenie wsparcia

Student pełni rolę interesariusza wewnętrznego procesu zapewniania jakości kształcenia. Oznacza to, że jest nie tylko osobą, której dedykuje się wsparcie, ale również osobą odpowiedzialną za projektowanie założeń systemu, jego działanie, a także ewaluację jego skuteczności. Wobec tego można uznać, że student, zachowując przy tym najlepsze wzorce, jest partnerem dla uczelni. Takie podejście wydaje się być zdecydowanie najwłaściwsze, uwzględnienie perspektywy studenckiej pozwala bowiem na poznanie oczekiwań osób, które są odpowiednimi działaniami najbardziej zainteresowane. Kluczowym aspektem funkcjonowania systemów wsparcia, również tych elementów odnoszących się wprost do pomocy materialnej, jest rozwój jego działania. Oznacza to konieczność zbadania stanu faktycznego, przeprowadzenie odpowiedniej analizy, sformułowanie rekomendacji i zdefiniowanie dobrych praktyk. Finalnym jednak etapem będzie wprowadzenie w życie zmian, pozwalających ten system doskonalić.

Zarówno uczelnia, jak i studenci, rozumiani tutaj jako partnerzy, dysponują narzędziami pozwalającymi powyższe założenia realizować. Pierwszym z nich i najbardziej popularnym jest ankietyzacja. Warto jednak zwrócić uwagę na bardzo istotny aspekt. Bardzo często uwaga skupiana jest wyłącznie na ocenie zajęć dydaktycznych, w tym formie ich prowadzenia i stosowanej weryfikacji efektów uczenia się. Jest to podejście słuszne, ponieważ są to aspekty,

które powinny być doskonałe, jednakże niekompletne. Ankietyzacja stosowana w ramach uczelni, aby być skuteczna, modelowo dotyczy również spraw związanych z systemem wsparcia studenta, w tym pomocą materialną. Dobrym wzorcem w tym zakresie są prowadzone, czasem przez jednostki uczelniane, czasem samorządy studenckie, badania satysfakcji studentów. Uwzględniają one niejednokrotnie sprawy związane z pomocą materialną, a często ankietowanymi aspektami są, m.in. terminowość wypłacania stypendiów. Warto tutaj przytoczyć generalny problem dotyczący ankietyzacji w uczelniach wyższych, a odnoszący się również do omawianej materii. Niska zwrotność ankiet powoduje, że są one niemiernodajne. Jeśli są one niemiernodajne, nie mogą być skutecznie wykorzystane w procesie doskonalenia. Jeśli nie są one wykorzystane, studenci nie widzą sensu w ich wypełnianiu. Jest to pewna pułapka, z której należy wyjść, wskazując studentom ciąg przyczynowo-skutkowy pomiędzy przekazywanymi informacjami, również tymi negatywnymi, a wprowadzonymi na tej podstawie zmianami. Dlatego też kluczowa jest informacja zwrotna dla studentów, dokonywana w przyjaznej i powszechnie dostępnej dla nich formie.

Niebagatelną rolę w procesie pełni również samorząd studencki. Uczestniczy on w określonej ustawowo formie w przyznawaniu pomocy materialnej, ale również pełni funkcję swego rodzaju pośrednika pomiędzy oczekiwaniami studentów a władzami, chociażby w ramach ustalania stawek pomocy materialnej. Na całość systemu ma wpływ udział studentów nie tylko w komisjach stypendialnych, ale również organach i ciałach kolegialnych uczelni. Dodatkowo istotna jest współpraca z rektorem i innymi przedstawicielami władz uczelni, co wynika ponownie ze stanu prawnego, taką kooperację niejako wskazując. Z perspektywy studentów tak ważne jest odpowiednie, merytoryczne przygotowanie ich przedstawicieli do pełnienia funkcji. Z pomocą przychodzą tutaj dedykowane szkolenia z pomocy materialnej, które powinny być prowadzone przez odpowiedniej klasy specjalistów, ale też wsparcie ze strony administracji uczelni.

Nie bez znaczenia pozostaje również funkcjonowanie systemu skarg i wniosków. Student powinien wiedzieć, do kogo zwrócić się w konkretnej sytuacji, również tej konfliktowej. Delikatna tematyka pomocy materialnej w sposób szczególny determinuje konieczność rozważnego rozpatrywania owych spraw, a także szukanie satysfakcjonujących, ale nade wszystko – sprawiedliwych rozwiązań.

2.5. Wnioski i rekomendacje

Zdecydowanie, co wskazano wyżej, należy zadbać o kompleksowość i systematyczność systemu wsparcia. Zasady, dzięki którym student może uzyskać wsparcie, powinny być identyczne dla wszystkich osób i ogólnie znane. System jest niewydolny, jeśli nie są dostarczane prawidłowe informacje niezbędne do jego funkcjonowania i do tego, by studenci mogli z niego korzystać. Dobrym przykładem w tym zakresie jest *Polisocjal*, przygotowana przez studentów Politechniki Łódzkiej aplikacja, umożliwiająca generowanie listy niezbędnych dokumentów, które należy złożyć, np. wnioskując o stypendium socjalne.

Ważny aspekt stanowi także terminowe wypłacanie świadczeń pomocy materialnej przez uczelnie. Ma to ogromny wpływ na doskonalenie procesu zapewniania jakości kształcenia, który nie powinien posiadać uchybień w zakresie wsparcia materialnego studentów. Świadome działanie wzmocni bowiem postrzeganie jednostki zarówno przez interesariuszy wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Kooperacja stanowi istotny czynnik w rozwoju szkolnictwa wyższego, mającego wspomagać jego uczestników.

System będzie niesprawny, jeśli nie będzie rozwijany, a jest to niemożliwe bez zbierania bieżących informacji od wszystkich interesariuszy. Nie musi to dziać się przy wykorzystaniu badań ankietowych, jednak to narzędzie, odpowiednio opracowane, sprawdza się w wielu uczelniach. Zachęca się władze uczelni do otwartej postawy i gotowości do wdrażania nowych rozwiązań, a także postrzegania systemu wsparcia w szerszej perspektywie niż tylko jako system związany ze wsparciem materialnym i dostępnymi stypendiami.

3. Udział państwa w finansowaniu studiów

3.1. Finansowanie studiów w uczelniach publicznych

Zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej nauka w szkołach publicznych jest bezpłatna. Natomiast ustawa określająca może dopuścić świadczenie niektórych usług edukacyjnych przez publiczne wyższe szkoły za odpłatnością.

Podstawowym źródłem finansowania uczelni publicznych są środki pochodzące z budżetu państwa. Ustawa budżetowa określa wysokość budżetu, który jest przeznaczany na szkolnictwo wyższe. Środki te są zawarte w części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego, a także w działach szkolnictwa wyższego i nauki, które zawarte są w innych częściach budżetu. Przepisy PSWN wprowadziły zasadę, że środki budżetu państwa na finansowanie sektora szkolnictwa wyższego i nauki na dany rok budżetowy nie mogą być niższe niż środki przeznaczone na ten cel w roku poprzednim. Został tam określony wskaźnik waloryzacji wydatków w zakresie finansowania nauki.

Przed wejściem w życie PSWN systemy finansowania szkolnictwa wyższego i nauki funkcjonowały oddzielnie. Ponadto, finansowanie trafiało do podstawowych jednostek organizacyjnych uczelni, które otrzymywały wiele różnych dotacji na określone cele na podstawie różnorodnych zasad. Wraz z wprowadzeniem PSWN uczelnie, zamiast wielu dotacji, otrzymują jedną subwencję, która będzie mogła być wydatkowana zgodnie z ich potrzebami. Pieniądze przeznaczane na uczelnie dzieli się według ustalonego algorytmu, który wylicza wysokość subwencji przeznaczanej dla danej uczelni.

Algorytmy są przygotowane pod różne typy uczelni. Podziałem uczelni ze względu na typ jest podział na uczelnie akademickie oraz zawodowe. Uczelniami akademickimi są uczelnie, które prowadzą działalność naukową i posiadają kategorię naukową A+, A lub B+ w co najmniej jednej dyscyplinie naukowej lub artystycznej. Uczelnie akademickie mogą prowadzić studia pierwszego stopnia prowadzące do uzyskania tytułu zawodowego licencjata lub inżyniera, studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie prowadzące do uzyskania tytułu zawodowego magistra lub równorzędnego, a także prowadzić kształcenie doktorantów. Natomiast uczelnie zawodowe są uczelniami prowadzącymi kształcenie uwzględniające potrzeby otoczenia społeczno-gospodarczego, które nie spełniają kryteriów uczelni akademickiej. Uczelnie zawodowe mogą prowadzić studia pierwszego stopnia, a także studia drugiego stopnia oraz jednolite studia magisterskie wyłącznie o profilu praktycznym.

Przy podziale środków na uczelnie akademickie nadzorowane przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki bierze się pod uwagę, m.in. liczbę studentów i doktorantów (w tym przyjeżdżających z zagranicznych uczelni, a także wyjeżdżających za granicę), wysokość nakładów poniesionych na badania i rozwój, a także liczbę pracowników naukowych, którzy są zaliczani do tzw. liczby N. Ponadto, na wysokość przydzielonej subwencji, wpływ ma również kategoria naukowa oraz liczba prowadzonych projektów finansowanych przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (dalej: NCBR), Narodowe Centrum Nauki (dalej: NCN) oraz w ramach programu Horyzont 2020. Natomiast algorytm podziału środków na publiczne uczelnie zawodowe nadzorowane przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki bierze pod uwagę, m.in. przychody uczelni, liczbę studentów, a także wskaźnik bezrobocia absolwentów, który jest określony przez Ogólnopolski System Monitorowania Ekonomicznych Losów Absolwentów Szkół Wyższych (dalej: ELA).

Dodatkowo, od 2020 roku, uczelnie badawcze będzie obowiązywał oddzielny algorytm. W przypadku tego typu uczelni większą wagę w wyliczaniu subwencji będzie miał tzw. składnik badawczy, a grupy zajęciowe będą musiały być mniejsze niż w przypadku uczelni akademickich.

Studia mogą być prowadzone w formie stacjonarnej i niestacjonarnej. Studia stacjonarne to takie, w których w programie studiów co najmniej połowa punktów ECTS jest uzyskiwana w ramach zajęć z bezpośrednim udziałem nauczycieli akademickich lub innych osób prowadzących zajęcia. Natomiast studia niestacjonarne to takie, w ramach których mniej niż połowa punktów ECTS w programie studiów może być uzyskiwana z bezpośrednim udziałem nauczycieli akademickich lub innych osób prowadzących zajęcia. Studia niestacjonarne zazwyczaj odbywają się w trybie zaocznym lub wieczorowym.

To, na jakie obszary działalności dana uczelnia otrzymuje wsparcie z budżetu państwa, jest określone poprzez jej typ. Uczelnie publiczne, zarówno akademickie, jak i zawodowe, w przeciwieństwie do uczelni niepublicznych, mogą ubiegać się o przyznanie środków na utrzymanie i rozwój potencjału dydaktycznego, czyli, m.in. kształcenie studentów na studiach stacjonarnych, utrzymanie domów studenckich czy też rozwój zawodowy pracowników. Uczelnie akademickie, w przeciwieństwie do uczelni zawodowych, otrzymują środki na utrzymanie i rozwój potencjału badawczego, m.in. na kształcenie w szkole doktorskiej.

Wszystkie uczelnie, zarówno publiczne oraz niepubliczne, jak i zawodowe oraz akademickie mogą otrzymać środki na świadczenia pieniężne dla studentów (stypendia socjalne,

stypendia dla osób niepełnosprawnych, zapomogi, stypendia rektora), a także na zadania związane z zapewnieniem osobom z niepełnosprawnościami warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i prowadzenia działalności naukowej, które są wyliczane według algorytmu, a przyznawane w formie dotacji podmiotowych. Uczelnie publiczne oraz uczelnie akademickie niepubliczne mogą również otrzymać środki na inwestycje związane z kształceniem i działalnością naukową na ich wniosek w formie dotacji celowej.

Jeżeli chodzi o szczegółowe sposoby podziału środków finansowych między uczelnie, są one ustalane przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki, który określa je w drodze rozporządzenia.

Przed ustaleniem subwencji i dotacji, zgodnie z odpowiednimi algorytmami, istnieje możliwość przekazywania subwencji i dotacji dla uczelni w formie transzy miesięcznych w wysokości 1/12 lub 1/10 odpowiedniej kwoty przekazywanej w ubiegłym roku budżetowym.

W uczelniach publicznych za stacjonarne studia wyższe oraz kształcenie doktorantów nie pobiera się od studentów czesnego. Uczelnie publiczne mogą pobierać opłaty za usługi edukacyjne takie jak:

- 1) kształcenie na studiach niestacjonarnych;
- 2) powtarzanie określonych zajęć na studiach stacjonarnych z powodu niezadowolających wyników w nauce;
- 3) kształcenie na studiach w języku obcym;
- 4) prowadzenie zajęć nieobjętych programem studiów;
- 5) kształcenie cudzoziemców na studiach stacjonarnych w języku polskim;
- 6) przeprowadzenie rekrutacji;
- 7) przeprowadzenie potwierdzenia efektów uczenia się;
- 8) wydanie indeksu i legitymacji studenckiej oraz duplikatów tych dokumentów;
- 9) wydanie dodatkowych odpisów w języku obcym dyplomu ukończenia studiów i suplementu do dyplomu;
- 10) wydanie duplikatu dyplomu ukończenia studiów i suplementu do dyplomu;
- 11) korzystanie z domów studenckich i stołówek studenckich.

Ponadto, opłaty za usługi edukacyjne nie mogą być większe niż koszty poniesione przez uczelnię w zakresie niezbędnym do utworzenia i prowadzenia studiów z uwzględnieniem kosztów przygotowania i wdrażania strategii rozwoju uczelni.

Opłaty pobierane od studentów oraz ich wysokość i tryb zwalniania z tych opłat uczelnia ustala przed rozpoczęciem rekrutacji. Katalog wspomnianych opłat wymaga zasięgnięcia opinii samorządu studenckiego. Ważnym przepisem, który został wprowadzony wraz z wejściem w życie PSWN, jest przepis dotyczący tego, iż uczelnia nie może zwiększyć wysokości ustalonych opłat oraz wprowadzić nowych opłat osobom przyjętych na studia na dany rok akademicki do czasu ukończenia przez nich studiów. Informacje dotyczące wspomnianych opłat uczelnia przedstawia w Biuletynie Informacji Publicznej (dalej: BIP) oraz na stronie uczelni.

Uczelnie nie mogą pobierać opłat rejestracyjnych, natomiast uczelnie publiczne pobierają opłaty związane z procesem rekrutacji kandydatów. Wysokość tych opłat znajduje się w rozporządzeniu ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 27 września 2018 roku w sprawie studiów.

Zgodnie z przepisami zawartymi w PSWN uczelnie publiczne nie mogą pobierać żadnych innych opłat od studentów. Opłatami znajdującymi się w katalogu opłat niedozwolonych mogą być, m.in. egzamin (poprawkowy, komisyjny lub dyplomowy), wydanie suplementu do dyplomu czy rejestracja na kolejny rok studiów. W momencie, kiedy uczelnia zwraca się do studenta o uiszczenie opłat, których nie powinna, student powinien zwrócić się o wsparcie do samorządu studenckiego bądź Rzecznika Praw Studenta PSRP. Za takie pobieranie opłat niedozwolonych w uczelniach może zostać nałożona administracyjna kara pieniężna w wysokości do 50 000 zł.

Od rekrutacji na rok akademicki 2019/2020 uczelnie nie są zobowiązane do podpisywania umów z osobami rozpoczynającymi studia. W związku z tym, uproszczona zostaje procedura przygotowywania dokumentów dla studentów pierwszego roku, gdzie umowy w dwóch egzemplarzach musiały być podpisane przez osobę upoważnioną z ramienia uczelni. Ponadto, wraz z wyżej wspomnianymi przepisami, które regulują kwestię niezmienności opłat w trakcie studiów, studenci nie muszą się martwić, że bez podpisania umowy coś w tej kwestii będzie mogło się jeszcze zmienić. Dodatkowo, niepodpisanie umowy przez studenta nie będzie mogło być już podstawą do nieprzyjęcia go na studia lub skreślenia z listy studentów.

W październiku 2011 roku weszła w życie nowelizacja ustawy z dnia 27 lipca 2005 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym (dalej: PSW), która wprowadziła obligatoryjne opłaty dla studentów za drugi i każdy kolejny rozpoczynany kierunek studiów. Opłaty te miały być ustalane przez rektora danej uczelni, który informację o wysokości opłat powinien zamieścić na stronie uczelni, i nie mogły one przekraczać kosztów ponoszonych w zakresie niezbędnym

do uruchomienia oraz prowadzenia w danej uczelni takich studiów z uwzględnieniem kosztów przygotowania i wdrażania strategii rozwoju uczelni, w szczególności rozwoju kadr naukowych i infrastruktury dydaktyczno-naukowej, w tym amortyzacji i remontów. Jeszcze w roku wejścia w życie wspomnianej nowelizacji został złożony wniosek do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie konstytucyjności przepisów o odpłatności za studiowanie na drugim kierunku. W 2013 roku Trybunał Konstytucyjny zwrócił się do Parlamentu Studentów Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: PSRP) z prośbą o wyrażenie opinii na temat przepisów PSW, zawierających zasadę odpłatności za każdy kolejny kierunek studiów podejmowany przez studenta. Przedstawiciele PSRP, w opinii przekazanej sędziom, napisali wówczas: „W przekonaniu Parlamentu Studentów RP (...), wniosek zawiera argumentację, która potwierdza, że wskazane w nim przepisy naruszają normy Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie ograniczenia gwarancji bezpłatnej nauki na uczelniach wyższych oraz zasad poprawnej legislacji, ochrony zaufania obywatela do państwa i sprawiedliwości”. Po zbadaniu sprawy i rozprawie Trybunał Konstytucyjny uznał, że przepisy PSW, które wprowadzały odpłatność za drugi kierunek studiów oraz odpłatność za nadliczbowe punkty ECTS na pierwszym kierunku studiów, są niezgodne z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej. Przepisy w tym zakresie utraciły moc 30 września 2015 roku.

3.2. Udzielanie zwolnień z opłat za usługi edukacyjne

Zgodnie z PSWN uczelnia publiczna zobowiązana jest ustalić warunki i tryb zwalniania z opłat za usługi edukacyjne. Zważywszy, że przepisy nie określają organu właściwego do dokonania tej czynności, na mocy PSWN, organem tym jest rektor, o ile statut nie stanowi inaczej. Możliwość zwolnienia powinna dotyczyć wszystkich rodzajów opłat, których pobieranie zostało dopuszczone w przepisach PSWN. Ustalenie warunków i trybu zwalniania z opłat za usługi edukacyjne nie wymaga dla swej ważności jakiegokolwiek formy współdziałania z samorządem studenckim.

Uczelnie dopuszczają możliwość zwalniania z opłat za usługi edukacyjne jedynie w wyjątkowych, szczególnie uzasadnionych przypadkach. W szczególności uwzględniane są okoliczności, takie jak:

- 1) istotne pogorszenie sytuacji materialnej w trakcie studiów, zwłaszcza z przyczyn losowych;
- 2) uzyskiwanie wybitnych wyników w nauce i we współzawodnictwie sportowym;

- 3) udział w programach mobilności.

Niektóre uczelnie uwzględniają ponadto działalność społeczną na rzecz uczelni.

Co istotne, kwoty udzielonych zwolnień stanowią przychód w rozumieniu ustawy z dnia 26 lipca 1991 roku o podatku dochodowym od osób fizycznych. Inaczej jednak niż w przypadku stypendiów i zapomóg, przychód ten nie jest zwolniony z podatku. Oznacza to, że nawet jeżeli student zostanie zwolniony z opłaty, to i tak będzie musiał odprowadzić z tego tytułu należny podatek. W praktyce nie jest więc możliwe całkowite zwolnienie studenta z opłat, ponieważ określoną ich część student zawsze będzie musiał zapłacić w formie podatku. Zważywszy, że zwolnienia z opłat stanowią formę wsparcia materialnego studentów, a przesłanką ich stosowania jest najczęściej trudna sytuacja materialna, taki stan rzeczy należy uznać za wysoce nieodpowiedni.

3.3. Udzielanie i umarzanie kredytów studenckich

Tematyka związana z udzielaniem i umarzaniem kredytów studenckich reguluje PSWN oraz rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 20 grudnia 2018 roku w sprawie kredytów studenckich. Kredyt studencki nie jest kredytem w rozumieniu ustawy z dnia 12 maja 2011 roku o kredycie konsumenckim.

W rozporządzeniu, zgodnie z przepisami PSWN, minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego i nauki, w porozumieniu z ministrem do spraw finansów publicznych zostały określone:

- 1) sposób ustalania wysokości miesięcznego dochodu na osobę w rodzinie osoby ubiegającej się o kredyt studencki uprawniającej do otrzymania kredytu studenckiego;
- 2) tryb składania wniosków o kredyt studencki;
- 3) zakres informacji zawartych we wniosku o kredyt studencki oraz dokumenty dołączane do wniosku;
- 4) niezbędne elementy umowy kredytu studenckiego;
- 5) termin zawarcia umowy kredytu studenckiego;
- 6) wysokość miesięcznych transz kredytu studenckiego;
- 7) szczegółowe warunki i tryb zawieszania spłaty i umarzania kredytu studenckiego;
- 8) warunki i tryb rozliczeń z tytułu pokrywania odsetek należnych Instytucjom Kredytującym od kredytów studenckich.

Rozporządzenie ma na celu zapewnienie przyznawania i wypłaty kredytów studenckich w sposób sprawny i terminowy, należyty poziom ochrony kredytobiorcy oraz uwarunkowania socjalno-bytowe studentów i absolwentów.

Od 1 stycznia 2019 roku obowiązują nowe zasady ubiegania się o kredyty studenckie, które to, m. in. upraszczają procedurę, skracają okres oczekiwania na decyzję oraz pozwalają ubiegać się o kredyty studenckie przez cały rok. Zmiany zostały wprowadzone w przepisach rozporządzenia.

Osobami uprawnionymi do złożenia wniosku o udzielenie kredytu studenckiego są zarówno studenci oraz doktoranci, jak i osoby ubiegające się o przyjęcie na studia albo do szkoły doktorskiej. Jednakże, w przepisach PSWN, znaleźć można dodatkowe kryteria skierowane do osób, starających się o udzielenie kredytu studenckiego, takie jak:

- 1) studenci rozpoczynający studia nie mogą mieć ukończonego trzydziestego roku życia;
- 2) przeciętny miesięczny dochód na osobę w rodzinie z roku poprzedzającego rok złożenia wniosku jest niższy lub równy kwocie określonej przez ministra.

Minister określa miesięczny dochód na osobę na podstawie danych przekazanych przez Bank Gospodarstwa Krajowego (dalej: BGK), dotyczących liczby złożonych wniosków o udzielenie kredytu studenckiego, w podziale według wysokości przeciętnego miesięcznego dochodu na osobę w rodzinie wnioskodawcy i liczby udzielonych kredytów studenckich w roku poprzedzającym rok złożenia informacji. BGK zobowiązany jest do przekazania tejże informacji w terminie do 31 marca. Następnie, na podstawie tychże informacji, minister ustala wysokość miesięcznego dochodu na osobę w rodzinie osoby ubiegającej się o otrzymanie kredytu studenckiego w następnym roku akademickim. Minister ogłasza tę informację w BIP na swojej stronie podmiotowej w terminie do 31 maja każdego roku. W roku akademickim 2019/2020 wysokość miesięcznego dochodu na osobę w rodzinie osób ubiegających się o otrzymanie kredytu studenckiego wynosi 2 500 złotych². Wysokość dochodu ustala Instytucja Kredytująca – bank lub spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa.

Kredyt studencki przyznawany jest tylko raz w trakcie studiów oraz nie dłużej niż na sześć lat. Student może mieć udzielony kredyt studencki tylko raz na tym samym poziomie studiów. Natomiast, gdy student w okresie dwóch lat od ukończenia studiów pierwszego stopnia

² <<http://www.bip.nauka.gov.pl/prog-dochodu-do-kredytow-studenckich/informacja-w-sprawie-wysokosci-miesiecznego-dochodu-na-osobe-w-rodzinie-wnioskodawcy-uprawnijacej-do-otrzymania-kredytu-studenckiego-w-roku-akademickim-2019-2020.html>> [dostęp: 21 listopada 2019 roku].

rozpocznie studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, wtedy kredyt studencki może być wypłacany na tych studiach bez konieczności ponownego składania wniosku o kredyt, przy czym łączny okres otrzymywania kredytu studenckiego nie może przekroczyć sześciu lat.

Kredyt studencki jest udzielany przez Instytucje Kredytujące, które zawarły z BGK umowę określającą zasady korzystania ze środków Funduszu Kredytów Studenckich (dalej: FKS). Obecnie Instytucjami Kredytującymi są³:

- 1) Bank Pekao S.A.;
- 2) Bank Polskiej Spółdzielczości S.A.;
- 3) PKO BP S.A.;
- 4) SGB-Bank S.A.

Student, chcący ubiegać się o udzielenie kredytu studenckiego, może wybrać, w której, z wyżej wymienionej Instytucji Kredytujących, złoży wniosek. Wniosek o udzielenie kredytu studenckiego można złożyć:

- 1) w formie papierowej, tj. na formularzu ustalonym przez Instytucję Kredytującą, jak również
- 2) w wersji elektronicznej, tj. za pomocą systemu teleinformatycznego Instytucji Kredytującej.

Wyżej wspomniany wniosek składany w wersji elektronicznej należy opatrzyć kwalifikowanym podpisem elektronicznym lub uwierzytelnić przy użyciu danych uwierzytelniających, jakie stosuje dana Instytucja Kredytująca do weryfikacji, w drodze elektronicznej, posiadacza rachunku. Student, ubiegający się o kredyt studencki, powinien złożyć wniosek zawierający:

- 1) dane osobowe;
- 2) informacje o innych odbywanych studiach lub kształceniu w szkole doktorskiej;
- 3) informacje o dotychczas ukończonych studiach;
- 4) dane wymagane przez Instytucję Kredytującą dla celów oceny zabezpieczenia spłaty kredytu studenckiego;
- 5) wskazanie wnioskowanej wysokości miesięcznej transzy kredytu studenckiego spośród wysokości wskazanych w rozporządzeniu.

³ <<https://www.bgk.pl/osoby-fizyczne/fundusz-kredytow-studenckich>> [dostęp: 21 listopada 2019 roku].

Ponadto, do wyżej wymienionego wniosku o udzielenie kredytu studenckiego, dołącza się:

- 1) zaświadczenie wydane przez rektora albo osobę przez niego upoważnioną, potwierdzające posiadanie statusu studenta; ponadto zaświadczenie to zawiera dane osobowe osoby ubiegającej się o udzielenie kredytu oraz dane dotyczące studiów;
- 2) dokument potwierdzający udział w rekrutacji na studia – w przypadku osób ubiegających się o przyjęcie odpowiednio na studia;
- 3) dokumenty potwierdzające dane wymagane przez Instytucję Kredytującą we wniosku;
- 4) oświadczenie o wysokości miesięcznego dochodu studenta i członków jego rodziny w roku kalendarzowym poprzedzającym rok złożenia wniosku;
- 5) oświadczenie o liczbie członków rodziny studenta.

Dodatkowo studenci, ubiegający się o przyjęcie na studia, po uzyskaniu statusu studenta, powinni niezwłocznie złożyć zaświadczenie z informacją, w której z Instytucji Kredytujących złożyli wniosek o udzielenie kredytu studenckiego. Jeżeli wniosek zostaje złożony w wersji elektronicznej, dokumenty również należy dołączyć w tej właśnie postaci.

We wniosku należy wskazać jedną z kwot kredytu. Miesięczna transza kredytu może wynosić: 400, 600, 800 lub 1000 złotych. Istnieje możliwość zmiany wysokości miesięcznej transzy kredytu studenckiego poprzez złożenie w Instytucji Kredytującej, z którą to została zawarta umowa, wniosku o jej zmianę oraz dokumenty, potwierdzające dane wymagane przez Instytucję Kredytującą w celu oceny zabezpieczenia spłaty kredytu.

Umowa kredytu studenckiego powinna zawierać:

- 1) okres, na jaki Instytucja Kredytująca udzieliła kredytu studenckiego studentowi;
- 2) datę rozpoczęcia wypłaty miesięcznych transz kredytu studenckiego;
- 3) sposób weryfikacji przez Instytucję Kredytującą posiadania statusu studenta albo doktoranta w okresie obowiązywania umowy – nie częściej niż dwa razy w roku;
- 4) wymagane dokumenty oraz tryb zawarcia aneksu do umowy – w przypadku przedłużenia okresu wypłaty miesięcznych transz kredytu studenckiego albo zmiany wysokości miesięcznej transzy kredytu studenckiego;
- 5) sposób informowania przez studenta Instytucji Kredytującej o okolicznościach, o których mowa w ustawie;
- 6) sposób ustalenia przez Instytucję Kredytującą harmonogramu spłaty kredytu studenckiego;
- 7) sposób zmniejszenia miesięcznej wysokości raty kredytu studenckiego;
- 8) wysokość odsetek od kredytu studenckiego spłacanych przez studenta;

- 9) okres wypowiedzenia umowy przez Instytucję Kredytującą – w przypadku, o którym mowa w ustawie.

Umowa kredytu studenckiego powinna zostać zawarta pomiędzy Instytucją Kredytującą a studentem ubiegającym się o kredyt w terminie trzydziestu dni od dnia złożenia wniosku o udzielenie kredytu studenckiego. Natomiast w przypadku studentów, którzy złożyli wniosek w momencie nieposiadania jeszcze statusu studenta, w terminie trzydziestu dni od dnia złożenia zaświadczenia potwierdzającego, że student rzeczywiście pobiera naukę w uczelni wyższej. Jeżeli w wyżej wymienionym terminie nie dojdzie do podpisania umowy, wtedy umowa może zostać zawarta w terminie sześćdziesięciu dni od dnia złożenia odpowiednio wniosku albo zaświadczenia.

Instytucja Kredytująca wypłaca kredyt studencki w miesięcznych transzach przez okres do dziesięciu miesięcy roku akademickiego. Jednakże niedokonywane są wypłaty kredytu w okresie urlopów od zajęć lub innych przerw udzielonych zgodnie z regulaminem studiów. Zgodnie z PSWN, Instytucja Kredytująca zaprzestaje wypłaty miesięcznych transz kredytu studenckiego w przypadku:

- 1) skreślenia z listy studentów;
- 2) urlopu od zajęć w uczelni lub innej przerwy zgodnej z regulaminem studiów;
- 3) zawieszenia w prawach studenta;
- 4) ukończenia studiów;
- 5) ujawnienia zatajonych istotnych informacji mających wpływ na udzielenie kredytu studenckiego lub jego wysokość.

W przypadku wystąpienia któregokolwiek z wyżej wymienionych punktów, student ma obowiązek niezwłocznego zawiadomienia Instytucji Kredytującej o jej wystąpieniu. Natomiast, gdy wystąpi przypadek zatajenia danych Instytucja Kredytująca wypowiada umowę kredytu studenckiego i żąda jego spłaty z dniem upływu terminu wypowiedzenia.

Student dokonuje spłaty kredytu po upływie dwóch lat od ukończenia studiów. Jednakże student może wystąpić z wnioskiem o wcześniejsze rozpoczęcie spłaty. Następuje ona w równych miesięcznych ratach, a ich liczba określona jest jako dwukrotność liczby wypłaconych transz kredytu studenckiego, chyba że student wystąpił z wnioskiem o zmniejszenie jej liczby. Wysokość oprocentowania kredytu studenckiego wynosi 1,2 stopy redyskontowej Narodowego Banku Polskiego (dalej: NBP), która wynosi obecnie 1,75 %.

Natomiast, zgodnie z przepisami PSWN, wysokość oprocentowania spłacanego przez kredytobiorcę wynosi:

- 1) 0,5 stopy redyskontowej NBP;
- 2) 0,75 stopy redyskontowej NBP.

Jednakże wyżej wymieniony punkt 2. ma zastosowanie w przypadku, gdy kredytobiorca nie ukończył studiów lub upłynął okres spłaty ustalony zgodnie z PSWN.

Student może złożyć wniosek o zmniejszenie wysokości miesięcznych rat kredytu do 20 % jego średniego miesięcznego dochodu. Jeżeli wystąpi sytuacja, że informacje, na podstawie których Instytucja Kredytująca udzieliła kredytu studenckiego lub zawieszono jego spłatę czy go umorzono, okazały się nieprawdziwe, student spłaca kredyt wraz z odsetkami nienależnie wypłaconymi ze środków FKS.

W rozporządzeniu pojawił się przepis, dający studentowi możliwość zawieszenia przez Instytucję Kredytującą spłaty kredytu studenckiego wraz z odsetkami. Student może tego dokonać w przypadku, gdy znalazł się w trudnej sytuacji życiowej spowodowanej w szczególności:

- 1) utratą przez niego lub jego małżonka stałego źródła dochodu
lub
- 2) zdarzeniem losowym, powodującym krótkotrwałą utratę zdolności do spłaty zobowiązań, w tym chorobą kredytobiorcy lub członka jego rodziny, koniecznością sprawowania opieki nad chorym członkiem rodziny, szkodą spowodowaną przez pożar, klęskę żywiołową lub inną katastrofę.

Student, chcący dokonać zawieszenia spłaty kredytu studenckiego wraz z odsetkami, składa do Instytucji Kredytującej wniosek o jego zawieszenie wraz z dokumentami potwierdzającymi wystąpienie okoliczności wymienionych powyżej. Okres, na jaki istnieje możliwość zawieszenia spłaty kredytu studenckiego wraz z odsetkami, sumuje się i nie może być on dłuższy niż dwanaście miesięcy.

Instytucja Kredytująca, na wniosek studenta, może umorzyć w części jego kredyt studencki:

- 1) w 50 % – w przypadku, gdy kredytobiorca ukończył studia w grupie do 1 %;
- 2) w 35 % – w przypadku, gdy kredytobiorca ukończył studia w grupie od 1,01 % do 5 %;
- 3) w 20 % – w przypadku, gdy kredytobiorca ukończył studia w grupie od 5,01 % do 10 %

najlepszych absolwentów studiów pierwszego stopnia, studiów drugiego stopnia, jednolitych studiów magisterskich albo studiów doktoranckich w danym roku akademickim.

Student, chcący dokonać umorzenia kredytu studenckiego, powinien złożyć wniosek do Instytucji Kredytującej wraz z zaświadczeniem potwierdzającym przynależność do jednej wyżej wymienionych grup najlepszych absolwentów studiów wraz z zaświadczeniem od rektora oraz oświadczeniem o:

- 1) wysokości miesięcznego dochodu wnioskodawcy i członków jego rodziny w roku kalendarzowym poprzedzającym rok złożenia wniosku
oraz
- 2) liczbie członków rodziny wnioskodawcy.

Rektor, w porozumieniu z samorządem studentów, w terminie do 31 grudnia, sporządza i ogłasza listy rankingowe najlepszych absolwentów odpowiednio studiów pierwszego stopnia, studiów drugiego stopnia, jednolitych studiów magisterskich w poprzednim roku akademickim. Wniosek o umorzenie kredytu studenckiego Instytucja Kredytująca rozpatruje w terminie trzydziestu dni od dnia jego przedłożenia.

Umorzenie kredytu studenckiego podlega w części w wysokości, jaka została przedstawiona powyżej, w okresie studiów pierwszego stopnia, studiów drugiego stopnia lub studiów jednolitych magisterskich. Umorzeniu podlega kredyt pozostały do spłaty na dzień złożenia przez studenta wniosku o umorzenie do Instytucji Kredytującej. Ponadto, Instytucja Kredytująca może umorzyć kredyt studencki w całości w przypadku:

- 1) śmierci studenta – na podstawie aktu zgonu
lub
- 2) braku prawnych możliwości dochodzenia roszczeń od studenta – po wyczerpaniu wszystkich możliwych środków prawnych dochodzenia roszczeń od kredytobiorcy.

W tym przypadku Instytucja Kredytująca dokonuje umorzenia kredytu studenckiego w całości w terminie trzydziestu dni od dnia otrzymania aktu zgonu lub stwierdza wyczerpanie środków prawnych dochodzenia roszczeń w zależności od jednego z wyżej wymienionych przypadków. Umorzeniu podlega kredyt studencki pozostały do spłaty na dzień jego umorzenia.

Ponadto, kredyt studencki może zostać umorzony przez ministra w całości albo częściowo w przypadku wystąpienia u studenta jednej z niżej wymienionych przyczyn:

- 1) znalazł się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej, spowodowanej, w szczególności, utratą przez niego lub jego małżonka stałego źródła dochodu skutkującą koniecznością korzystania ze świadczeń z systemu pomocy społecznej lub zdarzeniem losowym powodującym długotrwałą utratę zdolności do spłaty zobowiązań, w tym chorobą lub niepełnosprawnością studenta lub członka jego rodziny, koniecznością sprawowania

opieki nad chorym lub niepełnosprawnym członkiem jego rodziny, szkodą spowodowaną przez pożar, klęskę żywiołową lub inną katastrofę albo

- 2) trwale utracił zdolność do spłaty zobowiązań, spowodowaną w szczególności całkowitą i nieodwracalną niezdolnością kredytobiorcy do podjęcia działalności gospodarczej, wykonywania pracy lub świadczenia usług przynoszących przychód lub wynagrodzenie.

W takiej sytuacji student, nie wcześniej niż sześćdziesiąt dni przed rozpoczęciem spłaty kredytu studenckiego, może złożyć do ministra wniosek o umorzenie kredytu studenckiego wraz z potwierdzeniem wystąpienia jednej z wyżej wymienionych okoliczności i harmonogramem spłaty kredytu studenckiego. Umorzeniu podlega pozostała do spłaty na dzień umorzenia kredytu:

- 1) część kredytu studenckiego – w przypadku, o którym mowa w punkcie 1. powyżej;
- 2) całość kredytu studenckiego – w przypadku, o którym mowa w punkcie 2. powyżej.

Współdziałanie pomiędzy podmiotami BGK oraz Instytucją Kredytującą zostało opisane w rozporządzeniu. BGK przekazuje Instytucji Kredytującej, ze środków FKS:

- 1) całą kwotę odsetek należnych od kredytu studenckiego
 - a) w okresie studiów, urlopów od zajęć lub innych przerw w studiach, udzielonych zgodnie odpowiednio z regulaminem studiów,
 - b) w okresie od zakończenia studiów do terminu rozpoczęcia spłaty kredytu studenckiego,
 - c) od umorzonego kredytu studenckiego naliczonych od dnia umorzenia do dnia przekazania środków i dotychczas niespłaconych,
 - d) w okresie od utraty statusu studenta do terminu rozpoczęcia spłaty kredytu studenckiego,
 - e) w okresie zawieszenia spłaty kredytu studenckiego, o którym mowa w rozporządzeniu;
- 2) część odsetek należnych od kredytu studenckiego stanowiącą różnicę między odsetkami wynikającymi z umowy kredytu studenckiego a odsetkami spłaconymi przez kredytobiorcę;
- 3) środki odpowiadające kwocie kredytu studenckiego umorzonego w przypadkach, o których mowa w rozporządzeniu.

Natomiast Instytucja Kredytująca przekazuje BGK:

- 1) niezwłocznie – informację o umorzeniu kredytu studenckiego – w szczególnym przypadku, o którym mowa w rozporządzeniu;
- 2) do dziesiątego dnia miesiąca za miesiąc poprzedni – informację o:
 - a) kwocie odsetek, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 2 powyżej, podlegających spłacie ze środków FKS,
 - b) wymagalności odsetek, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 2 powyżej, objętych zapotrzebowaniem,
 - c) uprawnieniu kredytobiorców, których zobowiązanie stanowi podstawę naliczenia odsetek, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 2 powyżej, do spłaty odsetek ze środków FKS,
 - d) spłacie odsetek, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 2 powyżej, należnych od studentów po rozpoczęciu spłaty kredytu studenckiego;
- 3) do ostatniego dnia miesiąca następującego po upływie kwartału za poprzedni kwartał – rozliczenie:
 - a) udzielonych kredytów studenckich,
 - b) wypłaconych miesięcznych transz kredytów studenckich,
 - c) dokonanych przez kredytobiorców spłat kredytów studenckich i odsetek,
 - d) umorzonych kredytów studenckich.

BGK ma obowiązek przekazania Instytucji Kredytującej środków, o których mowa w rozporządzeniu, w terminie piętnastu dni od dnia otrzymania informacji, wskazanej przepisami rozporządzenia.

3.4. Wyrównywanie szans edukacyjnych – wsparcie materialne studentów z niepełnosprawnościami

Studenci z niepełnosprawnościami stanowią grupę wyjątkową. Rolą uczelni w zakresie wsparcia i motywacji studentów z dysfunkcjami jest wyrównywanie ich szans w stosunku do studentów pełnosprawnych. Z jednej strony oznacza to zapewnienie odpowiedniej infrastruktury, z drugiej – wyrównywanie poziomu kształcenia, jednak nie poprzez obniżanie wymagań, lecz stwarzanie warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia.

Wsparcie materialne studentów z niepełnosprawnościami w uczelniach publicznych oraz uczelniach prowadzonych przez kościoły i inne związki wyznaniowe pochodzi w dużej

mierze z dotacji ze środków finansowych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (dalej MNiSW) na zadania, związane z zapewnieniem osobom z niepełnosprawnościami warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, w kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub prowadzeniu działalności naukowej. Fakt, iż środki przekazywane są w formie dotacji podmiotowej, oznacza, że dotacje obejmują środki dla podmiotu wskazanego w odrębnej ustawie, wyłącznie na dofinansowanie działalności bieżącej w zakresie określonym w odrębnej ustawie.

W związku z powyższym, ze środków omawianej dotacji mogą być finansowane:

- 1) wydatki bieżące;
- 2) koszty nabycia lub wytworzenia we własnym zakresie środków trwałych niezaliczonych do pierwszego wyposażenia, których wartość początkowa jest niższa od kwoty określonej w ustawie z dnia 15 lutego 1992 roku o podatku dochodowym od osób prawnych, tj. 10 000 zł;
- 3) koszty zakupu wartości niematerialnych i prawnych, niezaliczonych do pierwszego wyposażenia, których wartość jest niższa od kwoty 10 000 zł;
- 4) koszty związane bezpośrednio z zapewnieniem osobom z niepełnosprawnościami warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, w kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub prowadzeniu działalności naukowej.

W zakresie dostosowania infrastruktury uczelni i domów studenckich do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (niwelowanie barier architektonicznych) należy zwrócić uwagę na:

- 1) remonty istniejącej infrastruktury, służącej osobom z niepełnosprawnościami;
- 2) koszty eksploatacji i konserwacji sprzętu dla osób z niepełnosprawnościami (np. wind, dźwigów czy pozostałych urządzeń);
- 3) zapewnienie miejsc parkingowych;
- 4) dostosowanie na terenie uczelni oraz w domach studenckich i w bursach akademickich miejsc i ciągów komunikacyjnych (oznaczenia duktów pieszych), miejsc, sanitariatów w celu dostępności korzystania osobom z niepełnosprawnościami;
- 5) dostosowanie obiektów oraz sal dydaktycznych na potrzeby osób z niepełnosprawnościami, wyposażenie w sprzęt specjalistyczny kompensujący niepełnosprawność;
- 6) koszty badania i weryfikacji dostępności uczelni dla osób z niepełnosprawnościami, w tym audytów dostępności informacji (w szczególności serwisów internetowych,

aplikacji komputerowych i mobilnych), komunikacji z osobami z niepełnosprawnościami, procesu dydaktycznego i badawczego.

W zakresie dostosowania procesu kształcenia lub prowadzenia działalności naukowej wymagane są:

- 1) diagnoza potrzeb i możliwości studentów, doktorantów oraz pracowników prowadzących działalność naukową z niepełnosprawnościami (w celu zapewnienia im warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i prowadzenia działalności naukowej);
- 2) dostosowanie miejsc, harmonogramu oraz formy zajęć dydaktycznych, w tym zajęć indywidualnych w procesie kształcenia oraz w prowadzeniu działalności naukowej;
- 3) koszty rekrutacji na studia studentów i doktorantów z niepełnosprawnościami – dostosowanie materiałów informacyjno-rekrutacyjnych oraz pomocy dydaktycznych (w tym serwisów internetowych) do potrzeb kandydatów, z zastrzeżeniem, że materiały informacyjne nie zawierają treści promujących uczelnię – odnoszą się wyłącznie do przekazania informacji o warunkach rekrutacji i studiowania;
- 4) zapewnienie pełnego udziału osób z niepełnosprawnościami w procesie weryfikacji wiedzy (egzamininy, zaliczenia) poprzez zastosowanie adekwatnych warunków, trybu oraz środków dydaktycznych;
- 5) zapewnienie i dostosowanie odpowiednich materiałów dydaktycznych, w tym przenoszenie do wersji tekstowej lub do wersji w druku powiększonym, opracowanie notatek do wersji elektronicznej lub w alfabecie Braille'a oraz dokumentów graficznych z warstwą tekstową;
- 6) zapewnienie literatury specjalistycznej i naukowej dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami, w tym zakup pozycji bibliotecznych, przenoszenie treści do formy dostępnej dla osób z niepełnosprawnościami (wersje tekstowe, wersje graficzne w warstwą cyfrową i opisami alternatywnymi, druk powiększony, druk brajlowski, nagrania audio);
- 7) zapewnienie stanowisk z obsługą multimedialną (ksero, skaner, oprogramowanie optycznego rozpoznawania znaków);
- 8) koszty najmu czy wynajmu lub leasingu pomocy oraz urządzeń specjalistycznych ułatwiających dostępność osobom z niepełnosprawnościami;
- 9) koszty organizacji lektoratów z języka obcego w formie zajęć grupowych lub indywidualnych, w tym języka polskiego jako obcego dla osób nie(do)słyszących;

- 10) koszty dodatkowych zajęć konsultacyjno-wyrównawczych, w tym zajęć indywidualnych;
- 11) koszty jednostek biurowo-administracyjnych związanych z obsługą studentów, doktorantów i pracowników prowadzących działalność naukową z niepełnosprawnościami;
- 12) zapewnienie specjalistycznych szkoleń dla kadry uczelni wspierającej pełny udział osób z niepełnosprawnościami w rekrutacji, kształceniu i prowadzeniu działalności naukowej.

Kolejną formą wsparcia studentów z niepełnosprawnościami jest stypendium specjalne dla studentów niepełnosprawnych. Stypendium może otrzymać student z tytułu niepełnosprawności potwierdzonej orzeczeniem właściwego organu, m.in. zespołu orzekającego lub lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (dalej: ZUS), a także orzeczeniem o zaliczeniu do jednej z grup inwalidzkich oraz stałej lub długotrwałej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym.

Wysokość przyznawanego stypendium zależy od orzeczonego stopnia niepełnosprawności.

Lekki stopień niepełnosprawności oznacza:

- 1) orzeczoną częściową niezdolność do pracy;
- 2) posiadanie orzeczenia o zaliczeniu do trzeciej grupy inwalidzkiej.

Umiarkowany stopień niepełnosprawności oznacza:

- 1) niepełnosprawność w umiarkowanym stopniu w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami;
- 2) całkowitą niezdolność do pracy orzeczoną na podstawie przepisów o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (dalej: FUS);
- 3) posiadanie orzeczenia o zaliczeniu do drugiej grupy inwalidzkiej.

Z kolei znaczny stopień niepełnosprawności oznacza:

- 1) niepełnosprawność w stopniu znacznym w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami;
- 2) całkowitą niezdolność do pracy i samodzielnej egzystencji orzeczoną na podstawie przepisów o emeryturach i rentach z FUS;
- 3) stałą albo długotrwałą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym i do samodzielnej egzystencji, orzeczoną na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników w celu uzyskania świadczeń określonych w tych przepisach;
- 4) posiadanie orzeczenia o zaliczeniu do pierwszej grupy inwalidzkiej.

3.5. Wnioski i rekomendacje

Wsparcie materialne studentów to ważny aspekt szkolnictwa wyższego. Dla wielu osób to szansa na rozwój i dalszą edukację, a także pogłębianie umiejętności i kompetencji. W obecnej rzeczywistości coraz większy odsetek studiujących korzysta z możliwości zwolnienia z części opłat za usługi edukacyjne. Zaliczyć do nich można, m.in. czesne na studiach niestacjonarnych lub w uczelni niepublicznej, zwolnienie z opłaty warunkowego zaliczenia przedmiotu lub etapu studiów czy obniżenie kosztów zakwaterowania w domu studenckim lub wyżywienia w stołówkach studenckich.

Decyzje władz uczelni wynikają wielokrotnie z chęci wsparcia studenta w trudnej i nagłej sytuacji losowej, uniemożliwiającej pełny udział w procesie kształcenia. Ponadto, niejednokrotnie w ten właśnie sposób docenia się osiągnięcia wybitnych wyników w nauce czy prestiżowe osiągnięcia na polu naukowym, artystycznym lub sportowym. Przyczyną do zwolnienia z opłat może być także udział w programach mobilnościowych, zmierzających do ukształtowania umiejętności studenta, nie tylko w zakresie językowo-kulturowym.

W ostatnim czasie doceniana bywa także ponadprzeciętna działalność społeczno-organizacyjna na rzecz szkolnictwa wyższego, służąca propagowaniu wartości i tradycji środowiska akademickiego. Stanowi to swoistego rodzaju sposób promocji dokonań konkretnej uczelni czy zasług studenckich. W związku z tym, należałoby pomyśleć nad dokonaniem reinterpretacji zasad zwolnień z PIT w przypadku obniżenia kosztów opłat edukacyjnych. Są to bowiem przypadki, podyktowane chęcią doskonalenia wsparcia społeczności studenckiej oraz motywowaniem do dalszego rozwoju i krzewienia idei uczelnianych, więc nie powinny być one obciążone podatkiem.

Rekomenduje się także zwiększanie świadomości studentów w zakresie korzystania z kredytów studenckich, których zasady przyznawania uległy poprawie. Przyczyniło się do tego stworzenie zrozumiałych dla wszystkich przepisów, dzięki czemu wszelkie formalności nie stanowią tak ogromnych komplikacji. Poprzez korzystanie z kredytów środowisko akademickie zyskuje dodatkowe fundusze na pełny udział w procesie kształcenia, które mogą zostać rozdysponowane według własnych potrzeb. Wśród najczęstszych wymienić można, m.in. zakwaterowanie w mieście akademickim czy rozwój dodatkowych kompetencji, przydatnych na rynku pracy. Należy także pamiętać i przypominać, iż istnieje możliwość zwolnienia

częściowego lub całościowego ze spłaty kredytu studenckiego. Takiej wykładni może dokonać minister.

4. Świadczenia pomocy materialnej dla studentów

4.1. Świadczenia finansowane z budżetu państwa

W roku akademickim 2019/2020 wsparcie finansowe w formie bezzwrotnych stypendiów i zapomóg, które są finansowane w ramach środków przewidzianych na ten cel w budżecie państwa, jest przyznawane na nowych zasadach określonych w PSWN.

Przyznawanie świadczeń dla studentów regulują przepisy następujących aktów prawnych:

- 1) ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1668, z późn. zm.);
- 2) ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2220, z późn. zm.) – w zakresie zasad ustalania wysokości miesięcznego dochodu na osobę w rodzinie;
- 3) regulaminu świadczeń dla studentów, ustalanego przez rektora w porozumieniu z samorządem studenckim;
- 4) ustawy z dnia 14 czerwca 1960 roku – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 2096, z późn. zm.) – do prowadzenia postępowań administracyjnych w sprawach przyznawania świadczeń.

W ramach wsparcia finansowego studenci mogą się ubiegać w uczelni o bezzwrotne świadczenia w formie:

- 1) stypendium socjalnego;
- 2) stypendium dla osób niepełnosprawnych;
- 3) zapomogi;
- 4) stypendium rektora.

Wspomniane świadczenia przysługują studentom zarówno uczelni publicznych, jak i niepublicznych. Studenci studiów stacjonarnych i niestacjonarnych, studiujący na studiach pierwszego i drugiego stopnia lub jednolitych studiach magisterskich, mogą otrzymywać te świadczenia. Nie przysługują one jednak studentom, będącym kandydatami na żołnierzy zawodowych lub żołnierzami zawodowymi, którzy podjęli studia na podstawie skierowania przez właściwy organ wojskowy i otrzymali pomoc w związku

z pobieraniem nauki na podstawie przepisów o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych, a także będącym funkcjonariuszami służb państwowych na służbie kandydackiej albo będącym funkcjonariuszami służb państwowych, którzy podjęli studia na podstawie skierowania lub zgody właściwego przełożonego i otrzymali pomoc w związku z pobieraniem nauki na podstawie przepisów o służbie.

Świadczenia przyznawane są podczas studiów, jednak każdy student może je otrzymywać nie dłużej niż przez łączny okres sześć lat, podczas których danemu studentowi przysługiwała możliwość ubiegania się o świadczenia w ramach studiów. Okres przysługiwania świadczeń inaugurowany jest wraz z rozpoczęciem studiów i nabyciem praw studenta po raz pierwszy, czyli w momencie złożenia ślubowania. Do okresu sześciu lat wliczany jest również okres, gdy student przebywał na urlopie od zajęć, ale posiadał status studenta. W przypadku przerwania studiów przez studenta i rozpoczęcia nowych termin ulega zawieszeniu. W okres sześciu lat wliczane są wyłącznie okresy studiowania na studiach, a przerwa pomiędzy studiami jest wyłączana z tego okresu. Ponadto, sześcioletni okres przysługiwania świadczeń jest również liczony sprzed wejścia w życie PSWN. Ograniczony czas możliwości otrzymywania świadczeń jest co do zasady słuszny, ponieważ zapobiega mogącym się pojawiać nadużyciom. Z drugiej jednak strony może być problematyczny dla uczciwych studentów, którzy byli zmuszeni do podjęcia urlopu od studiów, lub którzy, ze względu na niewystarczającego wyniki w nauce, musieli powtarzać rok. Konsekwencje wspomnianych działań wraz z ograniczonym czasem możliwości przysługiwania świadczeń mogą być szczególnie dotkliwe dla studentów studiujących na jednolitych sześcioletnich studiach magisterskich.

Możliwość uzyskiwania świadczeń nie przysługuje studentom posiadającym tytuł zawodowy magistra lub magistra inżyniera oraz licencjata lub inżyniera, jeżeli ponownie podejmują studia pierwszego stopnia – dotyczy to również tytułów zawodowych uzyskanych za granicą.

Istnieje wyjątek od powyższych zasad, który dotyczy prawa do uzyskania stypendium dla osób z dysfunkcjami. W sytuacji, gdy niepełnosprawność powstała w trakcie studiów bądź po uzyskaniu tytułu zawodowego, student ma prawo do otrzymania stypendium dla osób niepełnosprawnych jeszcze na jednym kierunku studiów przez okres nieprzekraczający sześć lat. Przy stwierdzaniu prawa do stypendium dla osób niepełnosprawnych na kolejnym kierunku studiów istotny jest moment powstania niepełnosprawności, a nie data uzyskania orzeczenia potwierdzającego niepełnosprawność.

Studentom, którzy kształcą się jednocześnie na kilku kierunkach, mogą otrzymywać dane świadczenia tylko na jednym z nich. Natomiast studenci mogą otrzymywać dane świadczenie

(np. stypendium socjalne) na jednym kierunku, a inne świadczenie (np. stypendium rektora) na drugim kierunku (możliwe, że również na innej uczelni).

Jednocześnie student może otrzymywać stypendium socjalne, stypendium rektora, stypendium dla osób niepełnosprawnych lub zapomogę, jeżeli spełnia kryteria przewidziane dla tych świadczeń, z zastrzeżeniem, że łączna miesięczna kwota stypendium socjalnego oraz stypendium rektora otrzymanych przez studenta nie może przekroczyć 38 % wynagrodzenia profesora, czyli kwoty 2435,80 zł (od 2019 roku wynagrodzenie profesora wynosi 6410 zł).

Stypendium socjalne to wsparcie finansowe dla studentów znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, która musi zostać odpowiednio udokumentowana i potwierdzona. Wspomniany rodzaj wsparcia jest przewidziany dla studentów, których miesięczny dochód na osobę w rodzinie nie przekracza przewidzianego progu dochodu. Próg ten jest ustalany przez rektora uczelni w porozumieniu z samorządem studenckim i znajduje się w granicach od 686,40 zł do 1051,70 zł netto miesięcznie na osobę w rodzinie. Kwoty te wynikają bezpośrednio z przepisów znajdujących się w ustawie.

Stypendia socjalne w zwiększonej wysokości są przyznawane studentom w szczególnie uzasadnionych przypadkach oraz według szczegółowych kryteriów zawartych w regulaminie świadczeń dla studentów. Przykładowymi przyczynami, uzasadniającymi przyznanie podwyższonego stypendium, mogą być, m.in. zwiększone koszty utrzymania rodziny powiązane z odbywaniem studiów poza miejscem zamieszkania, choroby lub niepełnosprawności członka rodziny, lub inne trudne sytuacje życiowe. Należy podkreślić, że, zgodnie z przepisami PSWN, przesłanką przyznania stypendium socjalnego w zwiększonej wysokości są szczególnie uzasadnione przypadki. Taka konstrukcja przepisu wskazuje na zastosowanie katalogu otwartego przesłanek przyznania świadczenia. Oznacza to zatem, że uczelnia nie może w regulaminie świadczeń dla studentów wprowadzać enumeratywnego wyliczenia przesłanek uprawniających do przyznania stypendium socjalnego w zwiększonej wysokości.

Miesięczny dochód na osobę w rodzinie studenta, ubiegającego się o stypendium socjalne, jest ustalany na podstawie przepisów zawartych w ustawie z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych. Wspomniana ustawa wymienia wszystkie źródła dochodu uwzględniane przy ocenie sytuacji materialnej rodziny, z tym, że do celów przyznawania stypendium socjalnego z dochodu wyłącza się następujące świadczenia:

- 1) stypendia socjalne, stypendia dla osób niepełnosprawnych, stypendia rektora, zapomogi, stypendia finansowane przez jednostkę samorządu terytorialnego, stypendia za wyniki w nauce lub w sporcie finansowane przez osobę fizyczną lub osobę prawną niebędącą państwową ani samorządową osobą prawną, stypendia ministra za znaczące osiągnięcia, stypendia z własnego funduszu stypendialnego uczelni (stypendia za wyniki w nauce dla studentów oraz stypendia naukowe dla pracowników i doktorantów);
- 2) stypendia otrzymywane przez uczniów, studentów i doktorantów w ramach funduszy strukturalnych Unii Europejskiej (dalej: UE), niepodlegających zwrotowi środków pochodzących z pomocy udzielanej przez państwa członkowskie Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (dalej: EFTA), umów międzynarodowych lub programów wykonawczych, sporządzanych do tych umów, albo międzynarodowych programów stypendialnych;
- 3) świadczenia pomocy materialnej otrzymywane przez uczniów na podstawie przepisów o systemie oświaty;
- 4) stypendia o charakterze socjalnym przyznawane przez podmioty, o których mowa w ustawie z dnia 26 lipca 1991 roku o podatku dochodowym od osób fizycznych.

Podczas ustalania miesięcznego dochodu na osobę w rodzinie studenta uwzględnia się dochody osiągnięte przez studenta, małżonka studenta, rodziców bądź opiekunów prawnych, będące na utrzymaniu rodziców bądź opiekunów prawnych dzieci niepełnoletnie i dzieci pobierające naukę do dwudziestego szóstego roku życia, a w przypadku, jeżeli dwudziesty szósty rok życia przypada w ostatnim roku studiów, do ich ukończenia, oraz dzieci z niepełnosprawnościami bez względu na wiek.

Studenci, którzy nie prowadzą wspólnego gospodarstwa domowego z żadnym z rodziców bądź opiekunów prawnych i potwierdzą ten fakt w oświadczeniu, mają prawo do ubiegania się o stypendium socjalne bez wykazywania dochodów osiągniętych przez te osoby oraz będące na ich utrzymaniu dzieci, jeżeli spełnią co najmniej jeden z następujących warunków:

- 1) ukończyli dwudziesty szósty rok życia;
- 2) pozostają w związku małżeńskim;
- 3) mają na utrzymaniu dzieci niepełnoletnie, dzieci pobierające naukę do dwudziestego szóstego roku życia, a jeżeli dwudziesty szósty rok życia przypada na ostatni rok studiów, to do ich ukończenia, oraz dzieci z niepełnosprawnościami bez względu na wiek;

- 4) osiągnęli pełnoletność, przebywając w pieczy zastępczej;
- 5) posiadają stałe źródło dochodów i jego przeciętny miesięczny dochód w poprzednim roku podatkowym oraz w roku bieżącym w miesiącach poprzedzających miesiąc złożenia oświadczenia o nieprowadzeniu wspólnego gospodarstwa domowego z żadnym z rodziców bądź opiekunów prawnych jest wyższy lub równy 930,35 zł.

Studenci, których miesięczne dochody na osobę w rodzinie nie przekraczają kwoty kryterium dochodowego uprawniającego do ubiegania się o świadczenia z pomocy społecznej (528 zł netto), dołączają do wniosku o przyznanie stypendium socjalnego zaświadczenie z ośrodka pomocy społecznej o sytuacji dochodowej oraz majątkowej swojej i rodziny. Nietożłączenie takiego zaświadczenia skutkuje odmową przyznania stypendium socjalnego. Przepisy prawa nie przewidują wzoru takiego zaświadczenia. Jednocześnie należy zauważyć, że, w myśl przepisów PSWN, rektor albo komisja stypendialna może przyznać świadczenie, jeżeli przyczyny nietożłączenia do wniosku zaświadczenia o sytuacji dochodowej oraz majątkowej swojej i rodziny były uzasadnione, a student udokumentował źródła utrzymania rodziny.

Z kolei stypendium dla osób niepełnosprawnych mogą otrzymać studenci posiadający orzeczenie o niepełnosprawności, orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, lub orzeczenie, o którym mowa w przepisach ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, tj. orzeczenie lekarza orzecznika ZUS, orzeczenie o zaliczeniu do jednej z grup inwalidów, orzeczenie o stałej albo długotrwałej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym. Inne dokumenty nie mogą stanowić podstawy przyznania tego stypendium. Co ważne, przyznawane jest ono niezależnie od przychodów studenta.

Stypendium rektora mogą natomiast otrzymać studenci, którzy wykazali się wyróżniającymi wynikami w nauce, osiągnięciami naukowymi, artystycznymi lub osiągnięciami sportowymi we współzawodnictwie co najmniej na poziomie krajowym. Regulamin świadczeń dla studentów określa szczegółowe kryteria przyznawania stypendium rektora. Ustawa reguluje dodatkowo obligatoryjne przyznanie przez uczelnie stypendium rektora dla wnioskujących studentów przyjętych na pierwszy rok studiów w roku złożenia egzaminu maturalnego, jeżeli są laureatami olimpiady międzynarodowej lub laureatami bądź finalistami olimpiady stopnia centralnego, o których mowa w przepisach w systemie oświaty, lub medalistami co najmniej współzawodnictwa sportowego o tytuł Mistrza Polski w danym sporcie.

Studentom na pierwszym roku stypendia rektora mogą być przyznawane na podstawie ogólnych kryteriów określonych w ustawie, doprecyzowanych w regulaminie świadczeń dla studentów. W gestii uczelni pozostaje doprecyzowanie, m.in. kwestii okresu, z którego wyniki w nauce i osiągnięcia będą uwzględniane przy ocenie prawa do stypendium, sprecyzowanie wyróżniających wyników w nauce, osiągnięć naukowych, artystycznych i sportowych.

W ramach stypendium rektora można by rozważyć w przyszłości stypendium za wyróżniającą działalność społeczną, ponieważ w tym momencie na niektórych uczelniach zdarzają się sytuacje nadinterpretacji niektórych przepisów, gdzie, np. działalność w samorządzie studenckim jest wliczana w kryteria przyznawania stypendium naukowego, organizację juwenaliów uwzględnia się w osiągnięciach artystycznych czy też organizacja zawodów sportowych zaliczana jest do kryteriów stypendium za osiągnięcia sportowe. Należy pamiętać, iż stypendium rektora jest przyznawane nie więcej niż 10 % studentów na danym kierunku studiów.

Studenci, którzy znaleźli się przejściowo w trudnej sytuacji życiowej mogą ubiegać się o zapomogę. Trudną sytuacją życiową definiuje się jako okoliczności, w jakich znalazła się rodzina studenta, które spowodowały przejściowe problemy w spełnianiu potrzeb materialnych rodziny. Mogą to być, m.in. choroba, niepełnosprawność, śmierć członka rodziny czy szkody wyrządzone przez zdarzenie losowe. Na podstawie dokumentów dostarczonych przez studenta organ odpowiedzialny za przyznawanie zapomóg ocenia, czy sytuacja przedstawiona przez studenta może być uzasadnieniem udzielenia wsparcia finansowego. W przypadku zapomóg zauważalny jest problem stwierdzenia uprawniającego do otrzymania wsparcia, ponieważ pozostawia on w gestii uczelni odpowiednią interpretację tego stwierdzenia. Ze względu na niesprecyzowane stwierdzenie dotyczące tej sytuacji nawet w ramach uczelni pojawiają się jej różne interpretacje komisji stypendialnych.

Regulamin świadczeń dla studentów jest dokumentem określającym wysokość świadczeń dla studentów lub sposób ich ustalania, szczegółowe kryteria i tryb przyznawania świadczeń, sposób dokumentowania sytuacji materialnej, a także tryb powoływania oraz skład komisji stypendialnej i odwoławczej komisji stypendialnej. Regulamin, zgodnie z przepisami znajdującymi się w ustawie, powinien być udostępniony w BIP na stronie danej uczelni.

Studenci, kwalifikujący się do otrzymania świadczeń, po złożeniu wniosku o ich przyznanie na semestr lub rok akademicki, otrzymują świadczenia co miesiąc przez okres dziesięciu miesięcy, a w przypadku trwania kształcenia przez semestr – przez okres pięciu miesięcy. Zapomoga jest

świadczeniem jednorazowym i nie może być przyznawana częściej niż dwa razy w roku akademickim.

Świadczenia przyznawane są, co do zasady, przez rektora, natomiast w przypadku, gdy samorząd studencki złoży do rektora stosowny wniosek, świadczenia przyznawane są przez komisję stypendialną, pełniącą rolę organu pierwszej instancji, oraz odwoławczą komisję stypendialną, pełniącą rolę organu drugiej instancji. Większość składu wspomnianych komisji stanowią studenci. Od decyzji komisji stypendialnej studentowi przysługuje odwołanie do odwoławczej komisji stypendialnej, które należy złożyć w terminie czternastu dni od jej otrzymania.

Podczas przyznania oraz odmowy przyznania świadczeń obowiązuje droga decyzji administracyjnej. Decyzję dostarcza się studentowi na piśmie lub za pomocą komunikacji elektronicznej, jeżeli student spełnia pewne warunki. Decyzja powinna być zgodna z przepisami ustawy z dnia 14 czerwca 1960 roku – Kodeks postępowania administracyjnego (dalej: KPA).

Na finansowanie świadczeń dla studentów uczelnia otrzymuje dotację z budżetu państwa, która weryfikowana jest na podstawie odpowiedniego algorytmu określonego w rozporządzeniu ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 25 września 2018 roku w sprawie sposobu podziału dla uczelni środków finansowych na świadczenia dla studentów oraz na zadania związane z zapewnieniem osobom z niepełnosprawnościami warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, w kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub prowadzeniu działalności naukowej. Dane dotacje przyznają ministrowie, nadzorujący dane uczelnie, w przypadku:

- 1) publicznych uczelni akademickich i zawodowych oraz uczelni niepublicznych – minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego i nauki;
- 2) uczelni wojskowych – minister obrony narodowej;
- 3) uczelni służb państwowych – minister właściwy do spraw wewnętrznych albo minister sprawiedliwości;
- 4) uczelni artystycznych – minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;
- 5) uczelni medycznych – minister właściwy do spraw zdrowia;
- 6) uczelni morskich – minister właściwy do spraw gospodarki morskiej.

Do czasu ustalenia wysokości dotacji na świadczenia w danym roku kalendarzowym minister przekazuje nadzorowanym uczelniom środki w transzach miesięcznych w wysokości

1/10 kwoty dotacji przekazanej w poprzednim roku. Środki, które nie zostaną wykorzystane w danym roku kalendarzowym, przechodzą na fundusz na następny rok. Po otrzymaniu przez uczelnię dotacji na świadczenia jej podziału dokonuje rektor w porozumieniu z samorządem studenckim.

4.2. Świadczenia finansowane z własnych funduszy stypendialnych uczelni

Zgodnie z przepisami, wynikającymi z PSWN, uczelnie mogą tworzyć własne fundusze stypendialne za wyniki w nauce dla studentów oraz stypendia naukowe dla pracowników i doktorantów. Fundusz ten może zostać zasilony poprzez wpłaty osób fizycznych i osób prawnych oraz odpisy w ciężar kosztów działalności w zakresie kształcenia i działalności naukowej. Wspomniany odpis nie może przekraczać 20 % planowanego zysku netto na dany rok.

Zasady przyznawania wyżej wymienionych stypendiów dla studentów i doktorantów są ustalane w uzgodnieniu odpowiednio z samorządem studenckim albo samorządem doktorantów.

Wraz z wejściem w życie PSWN wprowadzony został przepis, ograniczający możliwości, za które można przydzielić stypendium z tego funduszu. Dodano przepis za wyniki w nauce, który uniemożliwia wypłacanie stypendiów za inne osiągnięcia. Przed wprowadzeniem ustawy możliwe było docenienie osób wyróżniających się na tle społeczności akademickiej swoją działalnością na rzecz rozwoju umiędzynarodowienia, kultury, sportu, a także działalność społeczną. Przyznawanie dodatkowych stypendiów w tych obszarach pozwalało na aktywizację obszarów i rozszerzenie działalności na ich rzecz w obrębie uczelni. Dzięki przepisom w poprzedniej ustawie, uczelnie, poprzez własny fundusz stypendialny, udzielały wsparcia finansowego osobom wyjeżdżającym w ramach programu ATHENS oraz *Erasmus*, co zwiększało zarówno dostępność takich wyjazdów dla studentów i doktorantów, jak i poziom umiędzynarodowienia uczelni. Ponadto, uczelnie wspierały wyjazdy związane z szerzeniem działalności kulturalnej uczelni, dzięki której studenci i doktoranci mieli zwiększoną dostępność takich aktywności, co wpływało także na promowanie uczelnianych inicjatyw kulturalnych.

Wprowadzenie, wraz z nową ustawą, tego ograniczenia jest w pewien sposób problematyczne, ponieważ nie została zapewniona inna możliwość finansowania takich przedsięwzięć uczelni, które rozwijały bardzo istotne obszary działalności i życia uczelni. W nowej ustawie istnieje możliwość ustanowienia innych funduszy, które mogą być przeznaczone na określone stypendia, lecz niestety nie jest możliwe ich zasilenie w taki sposób jak własnego funduszu stypendialnego, co może powodować, że ta możliwość zostanie jedynie niewykorzystanym przepisem.

4.3. Świadczenia finansowane przez inne podmioty

Poza najbardziej rozpowszechnionymi formami wsparcia materialnego dla studentów, tj. stypendium socjalnym, stypendium rektora, zapomogą oraz stypendium dla niepełnosprawnych, funkcjonują również stypendia finansowane przez jednostki samorządu terytorialnego. Z ogólnego opisu tego rodzaju świadczenia wynika, że jest ono realizowane na szczeblu gminy (miasta), powiatu lub województwa oraz funkcjonuje na podstawie zasad ustalonych przez odpowiednie jednostki w ramach poszczególnych samorządów. Podstawa prawna funkcjonowania tego rodzaju stypendium znajduje się w przepisach PSWN. Stypendium może być przyznane studentowi przez jednostkę samorządu terytorialnego. Przepisy precyzują, że organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego określa rodzaj stypendium, kryteria i sposób przyznawania stypendium, maksymalną wysokość stypendium, o którą może ubiegać się student, oraz warunki jego wypłacania. Przepisy wskazują również, że organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego może również określić warunki zwrotu stypendium i odstąpienia od żądania jego zwrotu.

Przepisy poszczególnych ustaw regulują bardziej szczegółowe zasady przyznawania stypendiów oraz odsyłają do konkretnych rozwiązań do uchwał organów stanowiących. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym do wyłącznej właściwości rady gminy należy podejmowanie uchwał w sprawie zasad udzielania stypendiów dla uczniów i studentów. W przepisach ustawy z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty przewidziano, że jednostki samorządu terytorialnego mogą tworzyć regionalne lub lokalne programy: wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, a także wspierania edukacji uzdolnionych dzieci i młodzieży. W razie przyjęcia takich programów organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego (w gminie rada gminy) określa szczegółowe warunki

udzielania pomocy dzieciom i młodzieży, formy i zakres tej pomocy, w tym stypendia dla uzdolnionych uczniów, oraz tryb postępowania w tych sprawach, uwzględniając w szczególności przedsięwzięcia sprzyjające eliminowaniu barier edukacyjnych, a także osoby lub grupy osób uprawnione do pomocy oraz potrzeby edukacyjne na danym obszarze. Do stypendiów za osiągnięcia sportowe zastosowanie mają przepisy ustawy z dnia 25 czerwca 2010 roku o sporcie. Przewidziano w nich, m.in., że jednostka samorządu terytorialnego może ustanawiać i finansować okresowe stypendia sportowe oraz nagrody i wyróżnienia dla osób fizycznych za osiągnięte wyniki sportowe. Organ stanowiący określa w takim przypadku, w drodze uchwały, szczegółowe zasady, tryb przyznawania i pozbawiania oraz rodzaje i wysokość stypendiów sportowych oraz nagród i wyróżnień, biorąc pod uwagę znaczenie danego sportu dla tej jednostki samorządu terytorialnego oraz osiągnięty wynik sportowy. Istnieje również możliwość przyznawania stypendiów za działalność artystyczną. W ustawie z dnia 25 października 1991 roku o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej przewidziano, że jednostki mogą przyznawać stypendia osobom zajmującym się twórczością artystyczną, upowszechnianiem kultury oraz opieką nad zabytkami. Organ stanowiący, w drodze uchwały, określa wówczas szczegółowe warunki i tryb przyznawania takich stypendiów oraz ich wysokość, mając na uwadze wspieranie rozwoju umiejętności artystycznych oraz upowszechnianie kultury i opieki nad zabytkami.

Szczegółowe zasady przyznawania opisywanych stypendiów są przedmiotem uchwał organów stanowiących poszczególnych jednostek. Oznacza to, że w różnych gminach zasady te mogą się nieco różnić. W uchwałach zamieszcza się kryteria, które student musi spełnić łącznie, aby mógł ubiegać się o stypendium. Najczęściej pojawiające się przesłanki⁴ odnoszą się do:

- 1) określenia stopnia oraz formy studiów (np. student studiów pierwszego lub drugiego stopnia albo jednolitych studiów magisterskich w systemie studiów stacjonarnych);
- 2) opisu punktowanej działalności wraz z podaniem minimalnego okresu jej podejmowania (np. prowadzenie w ostatnich dwóch latach akademickich przed złożeniem wniosku o stypendium działalności mogącej przyczynić się do rozwoju miasta i działalności naukowej, która może wnieść wkład w rozwój nauki, w szczególności jeśli efekty wyżej wymienionej działalności mogą być wdrożone lub wykorzystane w praktyce przez miasto, środowisko naukowe oraz przedsiębiorstwa

⁴ Uchwała nr 340/IX/2019 Rady Miasta Lublin z dnia 5 września 2019 roku w sprawie zasad udzielania pomocy materialnej w formie stypendiów naukowych dla wybitnie uzdolnionych studentów oraz doktorantów (Dz. Urz. Woj. Lubelskiego z 2019 r. poz. 5224).

prowadzące działalność na lokalnym rynku, wpływając na rozwój gospodarczy miasta);

- 3) zasad związanych z uzyskiwaniem zaliczeń (np. zaliczanie w terminie określonym przez uczelnie co najmniej drugiego roku studiów pierwszego stopnia lub jednolitych studiów magisterskich albo podejmowanie studiów drugiego stopnia);
- 4) średniej ocen (np. uzyskanie w roku akademickim bezpośrednio poprzedzającym złożenie wniosku o stypendium średniej ocen ze wszystkich zaliczeń i egzaminów nie niższą niż 4,50);
- 5) kwestii związanych z różnymi formami przerw w odbywaniu studiów (np. przebywanie na urlopie, z wyjątkiem urlopów naukowych).

Niektóre jednostki dodają do zasad przyznawania stypendium klauzulę o braku możliwości przyznania stypendium studentom, którzy uprzednio otrzymali gratyfikację finansową przyznaną przez daną jednostkę. Nieodzownym elementem analizowanych zasad jest określenie terminów oraz miejsca na składanie wniosków stypendialnych oraz ewentualne odniesienie do opublikowanych wzorów wniosków. Określane są również zasady obliczania wysokości przyznawanego stypendium oraz maksymalna liczba stypendiów, która może być przyznana w danym roku.

Opisane powyżej zasady przyznawania stypendium na poziomie samorządu gminy (miasta) bardzo podobnie funkcjonują na poziomie województwa w ramach tzw. stypendium marszałka województwa.

Wśród świadczeń finansowanych przez inne podmioty funkcjonują także stypendia za wyniki w nauce lub w sporcie finansowane przez osoby fizyczne lub osoby prawne niebędące państwowymi ani samorządowymi osobami prawnymi. Wskazany przepis dodaje, że minister zatwierdza zasady przyznawania tego stypendium na wniosek osoby, która je przyznaje. Ten rodzaj stypendium cechuje większa autonomia w zakresie określania zasad ich przyznawania. Reguły formułowane są przez poszczególną osobę fizyczną lub prawną (bardzo często fundacje lub, ogólnie rzecz ujmując, organizacje pozarządowe), która realizuje program stypendialny. Cechą tego rodzaju stypendiów jest to, że bardzo często ich uzyskanie nie wiąże się bezpośrednio z korzyścią pieniężną, ale polega na rozpoczęciu praktyk, stażu lub pracy⁵.

⁵ A. Baczek-Dombi, A. Komendant-Brodowska, *Kto komu i dlaczego? Analiza społecznych programów stypendialnych w Polsce – raport*, Warszawa 2018.

4.4. Domy i stołówki studenckie

PSWN wskazuje, że uczelnia może prowadzić domy studenckie i stołówki studenckie. Natomiast student może ubiegać się o zakwaterowanie w domu studenckim uczelni lub wyżywienie w stołówce studenckiej uczelni. Poza wskazanymi wyżej ogólnymi zasadami, na poziomie ustawowym w kontekście domów i stołówek studenckich, jest mowa jedynie w odniesieniu do odpłatności. Przepisy stanowią, że uczelnia publiczna może pobierać opłaty za usługi edukacyjne związane z korzystaniem z domów studenckich i stołówek studenckich. Wysokość opłat za korzystanie z domów i stołówek studenckich może zwiększyć się do czasu ukończenia studiów.

Ustawa zawiera katalog spraw, jakie stanowią przedmiot regulaminu świadczeń na każdej uczelni. Znajdują się wśród nich kwestie związane z zakwaterowaniem i wyżywieniem w stołówce studenckiej. Oznacza to, że każda uczelnia w ramach ustawowej autonomii określa w regulaminie świadczeń zasady przyznawania miejsc w domach studenckich wraz z regułami ich funkcjonowania oraz zasady odnoszące się do wyżywienia. W odniesieniu do funkcjonowania domów studenckich uczelniane regulacje zawierają mechanizmy opisujące:

- 1) kryteria dla osób uprawnionych do ubiegania się o przyznanie miejsca w domu studenckim;
- 2) procedurę przyznawania miejsc oraz tryb odwoływania się od decyzji;
- 3) organ odpowiedzialny za przeprowadzanie procedury;
- 4) liczbę dostępnych miejsc;
- 5) wysokość opłat;
- 6) wzory wniosków.

Natomiast w odniesieniu do stołówek studenckich uczelniane regulacje sprowadzają się do wskazania w przepisach:

- 1) możliwości korzystania ze stołówki;
- 2) krótkiego opisu zasad jej funkcjonowania;
- 3) lokalizacji
oraz
- 4) podstawowych kwestii związanych z zasadami higieny i bezpieczeństwa.

Zdecydowana większość uczelni interpretuje ustawowe regulacje dotyczące prawa studenta do wyżywienia w stołówce studenckiej jako zagwarantowanie studentowi korzystania z niego poprzez zapewnienie dostępu do stołówki na terenie uczelni.

W kontekście analizowanej materii istotne miejsce zajmuje tryb uchwalania zasad przyznawania miejsc w domu studenckim oraz funkcjonowania stołówki studenckiej. Jak wskazano wyżej, kwestie te, w myśl ustawy, stanowią przedmiot regulaminu świadczeń każdej uczelni. Zgodnie z przepisami PSWN regulamin świadczeń dla studentów ustala rektor w porozumieniu z samorządem studenckim. Przepis ten akcentuje rolę samorządu w podejmowaniu kluczowych kwestii dla każdego studenta. Z interpretacji przepisu wynika, że bez aprobaty samorządu studenckiego dla projektowanego regulaminu świadczeń, nie można go zatwierdzić. Przepis ten stanowi jednocześnie narzędzie skutecznego zabezpieczenia i realizacji praw studenckich oraz podkreśla pozycję samorządu studenckiego w kontekście funkcjonowania systemu stypendialnego. Warto zaznaczyć, że, w odniesieniu do zasady autonomii organizacyjnej uczelni, każda jednostka tworzy własny regulamin świadczeń odpowiadający potrzebom uczelni, jej specyfice oraz zwyczajom funkcjonowania. W związku z powyższym, można wskazać na różne modele działania komentowanych mechanizmów. W odniesieniu do domów studenckich na wielu uczelniach funkcjonuje tryb, zgodnie z którym studenci decydują o przydziale miejsc w domach studenckich i w dużej mierze odpowiadają za przebieg tego procesu.

Ważny wątek w toku omawianego zakresu spraw stanowi źródło finansowania. W związku z wprowadzonymi nową ustawą zmianami na pierwszym miejscu pojawia się problem wyłączenia możliwości finansowania z funduszu stypendialnego kosztów utrzymania oraz remontów domów i stołówek studenckich.

4.5. Wnioski i rekomendacje

Wnioski i rekomendacje związane z obszarem świadczeń należy rozpocząć od mechanizmu dokumentowania sytuacji materialnej studenta. Zgodnie z PSWN „rektor albo komisja stypendialna lub odwoławcza komisja stypendialna odmawia przyznania stypendium socjalnego studentowi, którego miesięczny dochód na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty określonej w ustawie z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, jeżeli nie dołączy do wniosku o przyznanie stypendium socjalnego zaświadczenia z ośrodka pomocy społecznej o sytuacji dochodowej i majątkowej swojej i rodziny”. Mechanizm przedstawiania zaświadczeń, o których mowa w zacytowanym przepisie, okazał się nieefektywnym narzędziem, skutecznie paraliżującym prace komisji stypendialnych na wielu uczelniach.

Mając na uwadze powyższe, nieodzownym jest powrót do mechanizmów przewidzianych w PSW.

W odniesieniu do funkcjonowania systemu wsparcia materialnego studentów na gruncie nowej ustawy należy dokonać modyfikacji trwania okresu, w czasie którego student jest uprawniony do ubiegania się o świadczenia. Zgodnie z PSWN stypendium socjalne, stypendium dla osób niepełnosprawnych, stypendium rektora oraz zapomoga przysługują studentowi na studiach pierwszego stopnia, studiach drugiego stopnia i jednolitych magisterskich, jednak nie dłużej niż przez okres sześciu lat. Mając na uwadze powyższe, rekomenduje się wydłużenie maksymalnego czasu pobierania świadczeń do siedmiu lat i przeliczenie go na semestry (czternaście semestrów). Wprowadzenie przepisu, zgodnie z którym możliwość ubiegania się o świadczenia wskazane w ustawie będzie przysługiwała dłużej, pozwoli na odpowiednią interpretację przepisu, wykluczającą rozbieżności pomiędzy sposobem definiowania roku kalendarzowego i akademickiego. Ponadto należy stwierdzić, że przyjęcie takiego rozwiązania pozwoliłoby na to, że każdy rozpoczęty semestr wlicza się do terminu, w którym student posiada uprawnienia do świadczeń pomocy materialnej. Wydłużenie do siedmiu lat jest również motywowane koniecznością dostosowania funkcjonowania systemu do potrzeb studentów realizujących kierunki, których program przewidziany został na okres sześciu lat. Ponadto, biorąc pod uwagę prawo studenta do korzystania z urlopów od zajęć oraz innej przerwy w realizacji programu spowodowane nieprzewidzianymi okolicznościami, rekomendowane rozwiązanie staje się tym bardziej uzasadnione.

Kolejną istotną kwestią, która została poddana wnikliwej analizie i wiąże się z koniecznością dokonania zmian, jest stypendium socjalne w zwiększonej wysokości. W aktualnym stanie prawnym ten rodzaj stypendium wskazany został w przepisach PSWN. Stanowią one, iż „w szczególnie uzasadnionych przypadkach student może otrzymać stypendium socjalne w zwiększonej wysokości”. Zacytowany przepis przewiduje bardzo ogólnie sformułowany mechanizm, który nie przedstawia konkretnych rozwiązań, przekazując uczelniom w ramach autonomii organizacyjnej zbyt dużą możliwość swobodnego ustalania zasad stypendium w zwiększonej wysokości. Wprowadza to nie tylko problemy interpretacyjne, ale w praktyce może doprowadzić do sytuacji, w której uczelnie będą mogły realizować oceny poprzez subiektywny system podejmowania decyzji o tym, czy danemu studentowi przysługuje prawo do pobierania omawianego rodzaju stypendium. Mając na uwadze powyższe, rekomenduje się rozwiązanie wprowadzające precyzyjny mechanizm określający zasady funkcjonowania stypendium w zwiększonej wysokości w sposób analogiczny do systemu

wskazanego w PSW – „Student studiów stacjonarnych znajdujący się w trudnej sytuacji materialnej może otrzymać stypendium socjalne w zwiększonej wysokości z tytułu zamieszkania w domu studenckim lub w obiekcie innym niż dom studencki, jeżeli codzienny dojazd z miejsca stałego zamieszkania do uczelni uniemożliwiałby lub w znacznym stopniu utrudniał studiowanie”.

Zgodnie z PSWN zapomogę może otrzymać student, który znalazł się przejściowo w trudnej sytuacji życiowej. Jest to kolejny przykład przepisu, który określa bardzo ogólny mechanizm funkcjonowania, przekazując prawo dookreślenia zasad uczelniom w ramach szerokiej autonomii organizacyjnej. Głównym problemem jest pozbawienie kryterium losowości w przyznawaniu tego rodzaju świadczenia. Zapomoga powinna być przyznawana studentowi, który znalazł się w trudnej sytuacji z przyczyn losowych. Brak kryterium losowości powoduje bardzo duże rozszerzenie obszaru przesłanek, na podstawie których student będzie mógł ubiegać się o zapomogę. W efekcie brzmienie przepisu opisującego zapomogę jest bardzo podobne do mechanizmu przyznawania stypendium w zwiększonej wysokości. Mając na uwadze powyższe, rekomenduje się wprowadzenie mechanizmu zawierającego przesłankę losowości w sposób analogiczny do systemu funkcjonującego na gruncie PSW – „Zapomoga może być przyznana studentowi, który z przyczyn losowych znalazł się przejściowo w trudnej sytuacji materialnej”.

Bardzo ważną kwestię stanowi także mechanizm uchwalania regulaminu świadczeń, szczególnie w kontekście terminu uchwalania zmian i określenia momentu wprowadzenia w życie i ich obowiązywania. Zwraca się uwagę na powszechny problem, polegający na wprowadzaniu zmian do regulaminu świadczeń po zakończeniu roku akademickiego, w którym student podejmował aktywność, a przed wydaniem decyzji o przyznaniu stypendium. W praktyce, studenci na początku roku akademickiego nie mają świadomości, na jakich zasadach punktowane będą ich aktywności. Mając na uwadze powyższe, proponuje się określenie maksymalnego terminu wprowadzania zmian w kryteriach przyznawania stypendium rektora – do 30 września roku poprzedzającego rozpoczęcie roku akademickiego, w którym student może ubiegać się o stypendium.

W odniesieniu do stypendiów przyznawanych z własnych funduszy stypendialnych uczelni istotną kwestię stanowi zakres przesłanek, uprawniających do ubiegania się o to stypendium. Zgodnie z PSWN uczelnia może utworzyć własny fundusz na stypendia za wyniki w nauce dla studentów. Główne kryterium stanowią zatem osiągnięcia naukowe. Rekomenduje się zatem

rezygnację z ograniczenia zakresu przesłanek uprawniających do ubiegania się o świadczenia z własnych funduszy stypendialnych uczelni oraz umożliwienie premiowania innych osiągnięć niż wyniki w nauce (np. osiągnięć sportowych, działalności społecznej). Proponowane rozwiązanie znacznie rozszerzy krąg uprawnionych do uzyskania tego stypendium oraz doprowadzi do zwiększenia zaangażowania w obszarach niepremiowanych zgodnie z aktualnym stanem prawnym.

Ponadto proponuje się przywrócenie możliwości finansowania kosztów utrzymania oraz remontów domów i stołówek studenckich z funduszu stypendialnego uczelni wraz z rozszerzeniem o możliwość finansowania modernizacji domów i stołówek studenckich.

5. Wsparcie materialne działalności studenckiej

5.1. Samorządy studenckie

W ustawodawstwie polskim pojęcie samorządu studenckiego pojawiło się po raz pierwszy za sprawą ustawy z dnia 4 maja 1982 roku o szkolnictwie wyższym⁶. Wcześniejsze ustawy wspominały, co prawda, o zjawisku samorządności studenckiej, jednak w żaden sposób go nie instytucjonalizowały. Natomiast ustawy późniejsze przewidywały istnienie samorządu studenckiego jako swego rodzaju zrzeszenia wszystkich studentów uczelni.

Tak też czyni PSWN. Zgodnie z jej przepisami samorząd studencki tworzą wszyscy studenci w uczelni. Jednocześnie ustawa zastrzega, że samorząd studencki jest wyłącznym reprezentantem ogółu studentów uczelni. Członkostwo w samorządzie studenckim jest obligatoryjne. Nabycie członkostwa następuje *ex lege* wraz z rozpoczęciem studiów i nabyciem praw studenta, tj. złożeniem ślubowania, zaś jego utrata – wraz z utratą statusu studenta wskutek ukończenia studiów lub uprawomocnienia się decyzji o skreśleniu z listy studentów. Samorząd studencki działa na podstawie ustawy i uchwalonego przez siebie regulaminu. Regulamin określa organizację i sposób działania samorządu oraz sposób powoływania przedstawicieli do organów uczelni, a w przypadku uczelni publicznej także do kolegium elektorów. Pierwszy regulamin samorządu studenckiego w nowo utworzonej uczelni uchwała senat. Samorząd studencki nie posiada osobowości prawnej – w ramach swojej działalności korzysta więc z osobowości prawnej przyznanej uczelni.

Warto zwrócić uwagę na to, iż samorząd studencki działa poprzez swoje organy. Zgodnie z przepisami prawa, obligatoryjnymi organami są: przewodniczący oraz organ uchwałodawczy. Regulamin samorządu może określać także inne organy, takie jak zarząd, komisja rewizyjna czy rada wydziałowa. Struktura samorządu studenckiego odzwierciedla zazwyczaj strukturę uczelni. Im większy jest stopień decentralizacji uczelni, tym większy jest stopień decentralizacji samorządu. I tak – w uczelniach silnie scentralizowanych najczęściej spotyka się samorzady scentralizowane, o spłaszczonej strukturze. Natomiast w uczelniach, w ramach których wyodrębniono wydziały, struktura samorządu często opiera się na dwóch powiązanych ze sobą szczeblach: uczelnianym i wydziałowym. W przypadku uczelni prowadzących domy studenckie w strukturze samorządu studenckiego spotyka się również

⁶ Ustawa z dnia 4 maja 1982 roku o szkolnictwie wyższym (tekst jednolity Dz. U. z 1985 r. Nr 42, poz. 201 z późn. zm.).

wyspecjalizowane organy, jakimi są rady mieszkańców. Zważywszy, że samorząd studencki tworzą wszyscy studenci uczelni, organy samorządu studenckiego obsadzone są, co do zasady, w drodze wyborów powszechnych. Wybory te najczęściej mają charakter bezpośredni. Wyjątkiem na tym tle są organy wykonawcze (w tym przewodniczący) – w ich przypadku wybory często przyjmują formę pośrednią. Natomiast w przypadku rad mieszkańców prawa wyborcze przysługują wyłącznie studentom zamieszkującym domy studenckie.

Działalność samorządu studenckiego podlega nadzorowi. Po pierwsze, ustawa uzależnia wejście regulaminu samorządu studenckiego w życie od stwierdzenia przez rektora jego zgodności z ustawą i statutem uczelni. Rozstrzygnięcie w tej sprawie winno być podjęte w terminie trzydziestu dni od przekazania regulaminu. Po drugie, ustawa upoważnia rektora do uchylecia wydanego przez samorząd studencki aktu niezgodnego z przepisami prawa powszechnie obowiązującego, statutem uczelni, regulaminem studiów lub regulaminem samorządu. Na rozstrzygnięcie w sprawie uchylecia aktu wydanego przez samorząd studencki służy, w terminie trzydziestu dni od dnia jego doręczenia, skarga do sądu administracyjnego. Przyjmuje się, że skarga ta ma miano rozstrzygnięcia w sprawie odmowy stwierdzenia zgodności regulaminu samorządu studenckiego z ustawą i statutem uczelni⁷. Jak wynika z powyższych ustaleń, zakres dopuszczalnych środków nadzoru nad samorządem studenckim jest mocno ograniczony, zaś wyłącznym kryterium tego nadzoru pozostaje kryterium legalności. Taki stan rzeczy gwarantuje samorządowi studenckiemu szeroki zakres autonomii, rozumianej jako niezależność od organów uczelni i podmiotów zewnętrznych.

Do podstawowych i ustawowych zadań samorządu studenckiego należą:

- 1) reprezentowanie ogółu studentów uczelni;
- 2) prowadzenie w uczelni działalności w zakresie spraw studenckich, w tym socjalno-bytowych i kulturalnych;
- 3) uchwalanie regulaminu samorządu studenckiego;
- 4) powoływanie przedstawicieli do organów uczelni, a w przypadku uczelni publicznej także do kolegium elektorów;
- 5) uzgadnianie powołania osób do pełnienia w uczelni funkcji kierowniczych, do których zakresu obowiązków należą sprawy studenckie;
- 6) delegowanie przedstawicieli do PSRP;

⁷ J.M. Zieliński. *Art. 110 w: H. Izdebski, J.M. Zieliński, Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019.

- 7) decydowanie w sprawach rozdziału środków finansowych przeznaczonych przez uczelnię na sprawy studenckie oraz sporządzanie sprawozdania z rozdziału tych środków i rozliczenia tych środków;
- 8) dysponowanie infrastrukturą i środkami finansowymi niezbędnymi do funkcjonowania samorządu studenckiego, zapewnionymi przez uczelnię.

Ponadto, do ustawowych zadań samorządu studenckiego należą:

- 1) współdecydowanie w sprawach organizacji procesu kształcenia, w tym:
 - a) opiniowanie programów studiów
 - b) uzgadnianie regulaminu studiów
 - c) opiniowanie pobieranych od studentów opłat za usługi edukacyjne i ich wysokości
 - d) opiniowanie kryteriów oceny okresowej dla poszczególnych grup pracowników i rodzajów stanowisk oraz trybu i podmiotów dokonujących oceny okresowej;
- 2) współdecydowanie w sprawach świadczeń dla studentów, w tym:
 - a) ustalanie, w porozumieniu z rektorem, regulaminu świadczeń dla studentów
 - b) ustalanie, w porozumieniu z rektorem, wysokości miesięcznego dochodu na osobę w rodzinie studenta, uprawniającej do ubiegania się o stypendium socjalne
 - c) dokonywanie, w porozumieniu z rektorem, podziału dotacji ze środków finansowych przeznaczonych na świadczenia dla studentów
 - d) wnioskowanie o przekazanie uprawnień do przyznawania świadczeń dla studentów komisji stypendialnej i odwoławczej komisji stypendialnej
 - e) uzgadnianie zasad przyznawania stypendiów za wyniki w nauce dla studentów z własnych funduszy stypendialnych uczelni;
- 3) stanie na straży praw studenta, w tym:
 - a) prowadzenie, we współpracy z PSRP, szkoleń z zakresu praw i obowiązków studenta
 - b) podejmowanie i prowadzenie akcji protestacyjnej lub strajku studenckiego w przypadku zaistnienia w uczelni sporu zbiorowego dotyczącego istotnych spraw studentów
 - c) wnoszenie odwołań od decyzji rektora w sprawie wymierzenia studentowi kary upomnienia za przewinienie mniejszej wagi

- d) delegowanie przedstawicieli do udziału w rozprawach dyscyplinarnych nauczycieli akademickich obwinionych o przewinienia dyscyplinarne dotyczące praw studenta.

Powyższy, obszerny katalog zadań samorządu studenckiego ma charakter otwarty. Przesądza o tym głównie PSWN, w myśl której przedmiot działalności samorządu studenckiego mieści się w zakresie spraw studenckich. Ustawodawca jedynie na zasadzie przykładu wskazuje, że częścią tego zakresu są sprawy kulturalne i socjalno-bytowe studentów. W ustawie na próżno szukać jakiegokolwiek definicji spraw studenckich. Należy zatem przyjąć, że pojęcie to winno być interpretowane możliwie szeroko – jako ogół spraw dotyczących studentów, znajdujących się w zakresie ich zainteresowania. W praktyce interpretacja tego pojęcia uzależniona jest od specyfiki danej uczelni. Co istotne, samorząd studencki nie posiada monopolu na działalność w zakresie spraw studenckich. Działalność taką mogą bowiem prowadzić także uczelniane organizacje studenckie czy stowarzyszenia zrzeszające studentów, a nawet nieformalne grupy studentów czy pojedynczy studenci.

Dla określenia zakresu zadań samorządu studenckiego istotne znaczenia ma fakt, że ustawa gwarantuje samorządowi studenckiemu reprezentację w rozmaitych organach i ciałach kolegialnych uczelni. W przypadku uczelni publicznej są to:

- 1) rada uczelni – w skład której z urzędu wchodzi przewodniczący samorządu studenckiego;
- 2) senat – w którym studenci i doktoranci stanowią nie mniej niż 20 % składu
- 3) kolegium elektorów – w którym studenci i doktoranci stanowią nie mniej niż 20 % składu.

Ponadto, w przypadku każdej uczelni (publicznej i niepublicznej), są to:

- 1) komisja stypendialna i odwoławcza komisja stypendialna – w których studenci stanowią większość składu⁸;
- 2) uczelniana komisja dyscyplinarna dla nauczycieli akademickich – w skład której wchodzi co najmniej jeden student;
- 3) komisja dyscyplinarna i odwoławcza komisja dyscyplinarna dla studentów – w skład których wchodzi studenci w liczbie określonej w statucie uczelni.

W praktyce, czy to na podstawie przepisów statutów uczelni, czy na podstawie przyjętych zwyczajów, studentom zapewnia się reprezentację także w innych, niewymienionych

⁸ Pod warunkiem, że uprawnienia do przyznawania świadczeń dla studentów zostały przekazane komisjom stypendialnym na podstawie wniosku samorządu studenckiego, o którym mowa w PSWN.

w ustawie, ciałach kolegialnych uczelni, tj. komisjach senackich, komisjach rektorskich, radach wydziałów, radach instytutów czy komisjach wydziałowych. Dobrą praktyką jest ponadto włączanie studentów w skład senatów uczelni niepublicznych – mimo że ustawa nie formułuje takiego obowiązku.

Powyższe ustalenia prowadzą do konkluzji, że jednym z podstawowych zadań samorządu studenckiego jest udział w zarządzaniu uczelnią. Z administracyjno-prawnego punktu widzenia stanowi to wyraz dopuszczenia użytkowników (studentów) zakładu administracyjnego (uczelni) do zarządzania tym zakładem⁹. Natomiast z perspektywy wartości akademickich jest to hołd złożony Humboldtowskiej idei uniwersytetu jako wspólnoty uczonych i uczących się. Zgodnie z przepisami PSWN uczelnia zapewnia warunki niezbędne do funkcjonowania samorządu studenckiego, w tym infrastrukturę i środki finansowe, którymi samorząd studencki dysponuje w ramach swojej działalności. Powyższe wytyczne są odpowiednikiem przepisów PSW¹⁰, w myśl których uczelnia miała zapewniać środki materialne niezbędne do funkcjonowania organów samorządu studenckiego. Różnica sprowadza się do bardziej szczegółowego, a zarazem szerszego określenia form wsparcia działalności samorządu studenckiego na gruncie PSWN. Po pierwsze, określenie „środki materialne” zastąpiono określeniem „warunki”. Tym samym uczelnie zostały zobowiązane do zapewnienia samorządom studenckim wszelkich warunków niezbędnych do funkcjonowania, a nie tylko odpowiednich do tego celu warunków materialnych. Po drugie, dookreślono, że pewnym niezbędnym minimum jest zapewnienie samorządowi studenckiemu odpowiedniej infrastruktury i środków finansowych. Po trzecie, wyraźnie wskazano, że samorząd studencki jest uprawniony do dysponowania powierzona w ten sposób infrastrukturą i środkami finansowymi. Wskazany przepis spełnia funkcję gwarancyjną, dlatego sposób jego sformułowania ma niebagatelne znaczenie.

Ustawodawca nie określa ani rodzaju infrastruktury, ani wysokości środków finansowych, które uczelnia powinna przeznaczać na działalność samorządu studenckiego. Rozstrzygnięcie tej kwestii pozostaje więc w gestii organów uczelni. Pewną wskazówką w tym zakresie może być stanowisko Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 2007 roku¹¹.

⁹ J. Zimmermann, *Prawo administracyjne*, Warszawa 2016.

¹⁰ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 2183).

¹¹ Stanowisko nr 52/2007 Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego z 11 kwietnia 2007 roku w sprawie stosowania art. 202 ust. 8 ustawy z 27 lipca 2005 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym, <<http://www.rgnisw.nauka.gov.pl/stanowiska-2007/stanowisko-nr-52-2007-rady-glownej-szkolnictwa-wyzszego-z-dnia-11-kwietnia-2007-r-.html>> [dostęp: 10 lutego 2020 roku].

Zdaniem Rady, przy ustalaniu rodzaju i rozmiaru środków materialnych stawianych przez organy uczelni do dyspozycji organów samorządu studenckiego, należy mieć na względzie z jednej strony zadania i kompetencje samorządu studenckiego określone w ustawie, z drugiej zaś – usprawiedliwione potrzeby samorządu studenckiego w danej uczelni (uzależnione, m.in. od wielkości uczelni oraz liczby studentów). W każdym jednak przypadku organy uczelni zobowiązane są:

- 1) stworzyć organom samorządu studenckiego możliwość, niezakłóconego przez prace innych komórek administracji uczelni, korzystania z odpowiednich pomieszczeń, wyposażonych w meble i urządzenia techniczne uznawane dziś za niezbędne w każdym biurze, a w szczególności w: telefon, faks, komputer, drukarkę, łącze internetowe oraz kserokopiarkę;
- 2) zapewnić zaopatrzenie w materiały biurowe i inne środki przydatne w działalności samorządu studenckiego;
- 3) zapewnić środki finansowe umożliwiające występowanie organów samorządu studenckiego na płaszczyźnie ogólnopolskiej, a w szczególności w zjazdach oraz w konferencjach organizowanych przez PSRP.

Jakkolwiek stanowisko to powstało na gruncie nieobowiązującej już PSW, z powodzeniem można odnieść je do aktualnego stanu prawnego. Wydaje się oczywiste, że decyzje w tym zakresie winny być podejmowane w porozumieniu z samorządem studenckim, którego mają dotyczyć.

Ustawodawca przesądza natomiast, że samorząd studencki ma prawo dysponować powierzoną mu infrastrukturą i środkami finansowymi. Wydaje się, że przed dysponowaniem należy w tym przypadku rozumieć faktyczne decydowanie o sposobie korzystania z tych środków (w sensie merytorycznym). Natomiast rola uczelni w tym zakresie powinna sprowadzać się wyłącznie do formalno-prawnej kontroli sposobu korzystania z tych środków.

Zgodnie z PSWN samorząd studencki decyduje w sprawach rozdziału środków finansowych przeznaczonych przez uczelnię na sprawy studenckie. Przepisy te są odpowiednikiem wytycznych, ugruntowanych na mocy PSW. Z jednej strony, różnica sprowadza się do rezygnacji z określenia „cele studenckie” na rzecz określenia „sprawy studenckie”, z drugiej zaś – do wprowadzenia wymogu udostępnienia sprawozdania i rozliczenia środków finansowych w BIP na stronie podmiotowej uczelni.

Ustawodawca nie określa wysokości środków finansowych, które uczelnia powinna przeznaczać na sprawy studenckie. Rozstrzygnięcie tej kwestii pozostaje więc w gestii organów

uczelni. Wydaje się oczywiste, że decyzje w tym zakresie winny być podejmowane w porozumieniu z samorządem studenckim. Zasadnym wydaje się uwzględnienie czynników, takich jak:

- 1) sytuacja finansowa uczelni;
- 2) wielkość i liczba studentów uczelni;
- 3) zakres, skala i kosztochłonność realizowanych przedsięwzięć.

Jednocześnie warto tutaj przywołać stanowisko Parlamentu Studentów RP postulujące wskazanie wprost wysokości środków finansowych oddanych do dyspozycji samorządu studentów, które przedstawione na forum Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego, spotkało się z przychylnym przyjęciem. PSRP proponuje, by wspomniane środki były w wysokości co najmniej 1 % subwencji w przypadku uczelni publicznych, a w przypadku uczelni niepublicznych, kwota środków powinna stanowić iloczyn 12 zł i liczby studentów określonej na podstawie sprawozdania z Głównego Urzędu Statystycznego roku poprzedzającego rok, którego środki finansowe dotyczą. Postulat ten wynika z chęci zapewnienia samorządom studenckim środków adekwatnych do skali zadań, związanych z wielkością uczelni, przy jednoczesnym dbaniu o ich autonomię. Obecnie zachodzi obawa, że w przypadku obrony łamanych praw studenta samorząd może mieć zmniejszone dofinansowanie przez władze uczelni lub jego wysokość może się znacząco zmieniać z roku na rok, co uniemożliwia czynienie długofalowych planów. Warto podkreślić, że wspomniane wyżej kwoty są określone jako kwoty minimalne, nic więc nie stoi na przeszkodzie, by uczelnia zwiększyła je w przypadku, gdy jest taka potrzeba. Pomysł ten został przedstawiony również Prezydium Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich, które również wyraziło pozytywną opinię nt. propozycji PSRP. Autonomia działań samorządu studenckiego nierozdzielnie związana jest z możliwością sprawnego funkcjonowania i realizowania inicjatyw, co z kolei wymaga stałego i stabilnego dofinansowania.

Na studentach sprawujących funkcje organów odpowiedzialnych za powierzone środki finansowe spoczywa odpowiedzialność finansowa i dyscyplinarna. W sytuacji nieprawidłowego wydatkowania przekazanych środków publicznych osoby odpowiedzialne za mienie samorządu mogą ponosić odpowiedzialność solidarną¹².

¹² A. Mrozowska, *Art. 110 w: J. Woźnicki (red.), Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019.

Zgodnie z przepisami PSWN samorząd studencki sporządza sprawozdanie z rozdziału środków finansowych i rozliczenie tych środków nie rzadziej niż raz w roku akademickim i udostępnia je w BIP na stronie podmiotowej uczelni.

5.2. Uczelniane organizacje studenckie i stowarzyszenia zrzeszające studentów

Uczelniane organizacje studenckie, tj. koła naukowe, stowarzyszenia oraz zespoły artystyczne i sportowe, to organizacje zrzeszające studentów na zasadach dobrowolności. Organizacje te skupiają osoby, chcące rozwijać indywidualne zainteresowania, zdobywać umiejętności i poszerzać wiedzę z różnych dziedzin nauki. Często formą uczestnictwa są szkolenia, sympozja oraz konferencje naukowe zarówno o zasięgu lokalnym, regionalnym, jak i krajowym. Członkowie tych organizacji pogłębiają swoją wiedzę, prowadząc rozmaite badania naukowe, w ramach których wydawane są publikacje czy też organizowane szkolenia i warsztaty naukowe. Poza tym, w ramach uczestnictwa w uczelnianych organizacjach, odbywają się akcje charytatywne, imprezy sportowe, wyjazdy turystyczno-rekreacyjne oraz liczne wydarzenia kulturalne.

Uczelniane organizacje, a także działające w uczelni stowarzyszenia zrzeszające studentów mogą występować z wnioskami do organów uczelni lub organów samorządu studenckiego w sprawach dotyczących studentów i doktorantów.

Przykładem organizacji studenckiej jest Erasmus Student Network (dalej: ESN). ESN Polska składa się z trzydziestu dwóch lokalnych sekcji znajdujących się w wielu polskich miastach. Gromadzi studentów, którzy, poprzez organizację szeregu wydarzeń i zajęć, starają się ułatwić studentom programu *Erasmus+* życie w obcym kraju. Pomagają dostosować się do zwyczajów i zasad obowiązujących w Polsce, które mogą okazać się zaskakujące dla obcokrajowców i potencjalnie mogłyby wywołać tzw. szok kulturowy. ESN działa na trzech poziomach: lokalnym, krajowym i międzynarodowym. Jego członkowie, oprócz pomocy studentom wymiany *Erasmus+*, mają szansę rozwijać swoje umiejętności i zdolności, a także uczyć się nowych rzeczy, zdobywać cenne doświadczenia i budować karierę zawodową. Stowarzyszenie oferuje szkolenia z różnych dziedzin, takich jak biznes, finanse, *public relations*, zarządzanie projektami, a także wiele innych. Zazwyczaj, w większości sekcji lokalnych, rekrutacja nowych członków rozpoczyna się na początku każdego semestru.

Kolejną dużą organizacją studencką w Polsce jest Niezależne Zrzeszenie Studentów (dalej: NZS). Organizacja ta wspiera kulturalny, naukowy i społeczny rozwój studentów. Przyświecają jej idee tolerancji, demokracji i integracji europejskiej. Działalność NZS dzieli się sześć odrębnych pól strategicznych, mających odrębne cele i założenia, których realizacja dokonywana jest poprzez specyficzny zespół projektów i zadań. Zaliczyć do nich należy:

- 1) integrację środowiska studenckiego;
- 2) działalność kulturalną;
- 3) poznanie międzykulturowe;
- 4) kreowanie liderów;
- 5) rozwój wewnętrzny;
- 6) akcje charytatywne.

Najbardziej znane projekty tej organizacji to: Studencki Nobel, Wampiriada, Drogowskazy Kariery, Ogólnopolski Konkurs Fotografii Studenckiej oraz Konkurs Konstrukcji Studenckiej – KOKOS.

Kolejną organizacją jest Akademicki Związek Sportowy (dalej: AZS) – studenckie stowarzyszenie sportowe, działające na terenie Polski, którego głównymi celami są:

- 1) rozwój kultury fizycznej;
- 2) promocja zdrowego stylu życia;
- 3) wychowanie młodzieży w atmosferze sportu i aktywności fizycznej.

Obecnie jest to największa organizacja zajmująca się sportem w polskim środowisku akademickim, zrzeszająca blisko pięćdziesiąt tysięcy osób w ponad dwustu uczelniach. Studenci w AZS mogą uprawiać ponad trzydzieści dyscyplin sportowych, zarówno rekreacyjnie, jak i zawodowo. Biorąc pod uwagę udział w igrzyskach olimpijskich, sportowcy AZS stanowią około 25 % ogółu polskiej kadry narodowej. AZS jest także członkiem Polskiej Rady Młodzieży. W 2017 roku AZS został uznany za najlepszą organizację sportu akademickiego na świecie.

Ustawodawca utrzymał prawo studentów do zrzeszania się w uczelnianych organizacjach studenckich. Zasadniczą różnicą w regulacji tej kwestii między PSW a aktualną jest to, że dotychczas uczelniane organizacje studenckie podlegały rejestracji w rejestrze prowadzonym przez rektora, który mógł nie wyrazić zgody na rejestrację organizacji. Obecnie sposób tworzenia organizacji określa przepis, który wskazuje tylko, że o powstaniu uczelnianej organizacji studenckiej decyduje jej organ, niezwłocznie informując o tym rektora. Oznacza to, że w praktyce rektor nie może zablokować powstania żadnej organizacji

studentkiej. Przepisy stanowią także, że rektor, w drodze decyzji administracyjnej, rozwiązuje uczelnianą organizację studentką, która rażąco lub uporczywie narusza przepisy prawa powszechnie obowiązującego, statut uczelni, regulamin studiów lub regulamin tej organizacji. Jest to o tyle ważne i potrzebne, by nie pozwolić na powstawanie organizacji, odwołujących się do ideologii totalitarnych czy idei sprzecznych z zasadami współżycia społecznego. W tym ustępie ustawodawca wprowadził kolejną zasadniczą zmianę. Do tej pory senat uczelni, na wniosek rektora, miał prawo rozwiązać organizację studentką. Główne dwie różnice to organ rozwiązujący i tryb decyzji o rozwiązaniu. Rektor, zgodnie z duchem PSWN, został w tym aspekcie wyposażony w dużo większe kompetencje i bez zgody senatu może rozwiązać organizację. Do tej pory rozwiązanie organizacji odbywało się w trybie uchwały senatu, obecnie jest to decyzja administracyjna rektora. Oznacza to, że od decyzji przysługuje w ostateczności skarga do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego (dalej: WSA).

Zasadniczą różnicą w przedmiocie finansowania działalności organów samorządu studentkiego i organizacji studentkich jest ich charakter. PSWN stanowi, że uczelnia zapewnia warunki niezbędne do funkcjonowania samorządu studentkiego, w tym infrastrukturę i środki finansowe, którymi samorząd studentki dysponuje w ramach swojej działalności. Oznacza to, że organy samorządu studentkiego muszą otrzymać wsparcie finansowe ze strony uczelni. Uczelnia może przeznaczać środki na realizację działań uczelnianych organizacji studentkich i działających w uczelni stowarzyszeń zrzeszających wyłącznie studentów lub studentów, doktorantów i pracowników uczelni. Podmioty te przedstawiają uczelni sprawozdanie z wykorzystania środków otrzymanych w danym roku akademickim. Ustawodawca celowo wyróżnił samorząd studentki i organizacje studentkie w odrębnych przepisach. Określenie, iż uczelnia może przeznaczać środki na realizację działań oznacza, że finansowanie działalności organizacji ma charakter dyspozytywny, tzn. nieobowiązkowy, zależny od woli organu decydującego, w przedmiocie rozdziału środków w uczelni.

Określenie „organizacje studentkie” oznacza w szerokim ujęciu zarówno organizacje studentkie, jak i działające w uczelni stowarzyszenia zrzeszające wyłącznie studentów lub studentów, doktorantów i pracowników uczelni. Analiza przepisów skłania do przemyślenia kwestii weryfikacji składu stowarzyszeń pod kątem spełnienia warunku członkostwa wyłącznie studentów lub studentów, doktorantów i pracowników uczelni. Ustawodawca bardzo dokładnie określa, kto może być członkiem stowarzyszenia, jednocześnie nie istnieją żadne mechanizmy weryfikacji spełniania tychże warunków. Dobrym rozwiązaniem mogłoby być zobowiązanie organizacji studentkich oraz kół naukowych do

przedstawiania, raz w semestrze, listy członków z informacją o roku i kierunku studiów oraz numerze albumu, dzięki czemu uczelnia miałaby większy wgląd w funkcjonowanie organizacji, co zwiększyłoby to zarazem transparentność.

Przepisy regulują także kwestie założenia, działania, uchylania uchwał oraz rozwiązywania uczelnianej organizacji studenckiej w ujęciu wąskim, do którego nie wlicza się działających w uczelni stowarzyszeń zrzeszających wyłącznie studentów lub studentów, doktorantów i pracowników uczelni. W efekcie stowarzyszenia mogą otrzymywać dofinansowanie od uczelni, a jednocześnie władze uczelni nie mają wpływu na założenie, działalność w uczelni, uchwały czy rozwiązanie stowarzyszenia. W praktyce większość zarządów krajowych dużych organizacji studenckich wymusiła na ich lokalnych oddziałach konieczność zmiany formy prawnej z uczelnianej organizacji studenckiej na stowarzyszenie. W tej sytuacji należy rozważyć przywrócenie wymogu zgody rektora na działalność stowarzyszeń na terenie uczelni albo wprowadzenie wymogu zawiadomienia rektora o fakcie rozpoczęcia takiej działalności jako dodatkowego warunku otrzymywania finansowania.

W uczelniach istnieją, co do zasady, trzy modele finansowania działalności organizacji studenckich:

- 1) przez samorząd studencki;
- 2) przez władze uczelni lub wydziału;
- 3) model mieszany.

Finansowanie działań organizacji studenckich przez organy samorządu studenckiego wynika z przepisów ustawy. Samorząd studencki decyduje w sprawach rozdziału środków finansowych przeznaczonych przez uczelnię na sprawy studenckie. Samorząd studencki sporządza także sprawozdanie z rozdziału środków finansowych i rozliczenie tych środków nie rzadziej niż raz w roku akademickim i udostępnia je w BIP na stronie podmiotowej uczelni. W tym modelu uczelnia przekazuje, np. w ramach budżetu uczelnianego organu samorządu studenckiego środki na działalność, m.in. kół naukowych i organizacji studenckich. Jest to rozwiązanie umożliwiające niezależny, transparentny podział środków na działalność studencką przez osoby, znające doskonale jej specyfikę.

Drugim sposobem finansowania jest model, w którym to władze wydziału lub uczelni decydują w przedmiocie wsparcia finansowego działalność studenckiej. Model ten jest wątpliwy pod względem zgodności z PSWN. Ponadto rozwiązanie, w którym dziekan, ze środków wydziału, przyznaje środki na sprawy studenckie, powoduje, że jest to marginalizowany punkt w budżecie jednostki. W praktyce, w uczelniach z tego typu modelem finansowania, wsparcie

jest stosunkowo mniejsze niż w uczelniach, gdzie to samorząd studencki decyduje o rozdziale środków.

Część uczelni stosuje różnego rodzaju rozwiązania pośrednie, czyli tzw. model mieszany. Oznacza to, np. podział kompetencji, w którym środki na działalność kół naukowych dzielą dziekani, a uczelniane organizacje studenckie dofinansowuje samorząd studencki. Innym rodzajem modelu mieszanego jest taki, w którym w uczelni funkcjonuje kilka równorzędnych organów czy instytucji, mogących dofinansowywać działalność studencką. Rozwiązanie to ma tę wadę, że, w większości przypadków, prowadzi do chaosu organizacyjnego. Dywersyfikacja źródeł finansowania sprawdza się przede wszystkim na dużych uczelniach, które mają własny system informatyczny do obsługi wniosków o dofinansowanie, np. *Cerber* na Uniwersytecie Warszawskim.

Niezależnie od tego, jaki model finansowania obowiązuje w uczelni, organizacje studenckie mają pewien obowiązek: „Podmioty te przedstawiają uczelni sprawozdanie z wykorzystania środków otrzymanych w danym roku akademickim”. Ustawodawca nie przewiduje sankcji za niespełnienie powyższej dyspozycji, w związku z czym przyznanie dotacji na działalność organizacji powinno być uzależnione od tego, czy złoży sprawozdania. W modelu, w którym to samorząd studencki decyduje w przedmiocie rozdziału środków na działalność studencką, najbardziej odpowiednim rozwiązaniem wydaje się być przekazywanie sprawozdań samorządowi studenckiemu, które ten dołączy jako załączniki do swojego sprawozdania do BIP.

5.3. Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej

Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej jest ustawowym reprezentantem ogółu studentów w Polsce oraz jedną z instytucji przedstawicielskich środowiska szkolnictwa wyższego. W zakresie jego kompetencji jest wyrażanie opinii w sprawach związanych z zasadami działania i kierunkami rozwoju systemu szkolnictwa wyższego. Organizacja funkcjonuje na podstawie statutu z dnia 24 listopada 2018 roku uchwalonego przez najwyższy organ – Zjazd Delegatów. Należy zauważyć, że do PSRP stosuje się odpowiednio przepisy ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 roku – Prawo o stowarzyszeniach, w zakresie związanym z obligatoryjną treścią statutu, zasadami tworzenia terenowych jednostek organizacyjnych, władzami stowarzyszenia, organem nadzorującym, przeciwdziałaniem nieprawidłowościom i majątkiem. Istotny w kontekście funkcjonowania jest przymiot posiadania osobowości

prawnej. PSRP jest instytucją nadzorowaną przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki. Jednocześnie to ten organ przyznaje środki niezbędne do funkcjonowania PSRP w formie dotacji podmiotowej. Ponadto roczne sprawozdanie finansowe podlega badaniu przez firmę audytorską.

W myśl Statutu PSRP jego organami są:

- 1) Zjazd Delegatów;
- 2) Rada Studentów;
- 3) Przewodniczący;
- 4) Rada Wykonawcza;
- 5) Komisja Rewizyjna
oraz
- 6) Rzecznik Praw Studenta.

Organy PSRP dzielą się na uchwałodawcze, wykonawcze i kontrolny. Ponadto należy zauważyć, że Rada Studentów została określona także mianem organu opiniotwórczego. Ponadto Rzecznik Praw Studenta PSRP jest organem, który został powołany do obrony praw studenckich.

Statut PSRP przewiduje otwarty katalog celów jego działalności. Wśród zadań, określonych w Statucie, za najważniejsze w kontekście wsparcia materialnego działalności samorządów studenckich należy uznać:

- 1) reprezentowanie i promowanie edukacyjnych, socjalnych, ekonomicznych i kulturalnych potrzeb studentów;
- 2) ochrona praw i interesów wszystkich studentów w kraju oraz polskich studentów za granicą
a także
- 3) wspieranie samorządności studenckiej.

Cele te mają być zrealizowane w szczególności przez wyrażanie opinii i przedstawianie wniosków organom władzy publicznej, opiniowanie aktów normatywnych oraz organizację szkoleń, warsztatów, konferencji, paneli dyskusyjnych, a także innych wydarzeń. Istotnym zadaniem w obszarze wsparcia działalności samorządów studenckich jest ustawowy obowiązek współpracy z samorządami studenckimi, wynikający z przepisów PSWN, w celu organizacji szkoleń z praw i obowiązków studenta. Przeszkolenie to jest jednym z uprawnień przysługujących studentom. Należy podkreślić, że użyte w treści przepisu sformułowanie „przeszkolenie” wskazuje, że szkolenie to ma charakter jednorazowy,

nie zaś cykliczny¹³. Obowiązek ten jest realizowany poprzez organizację Konferencji Ekspertów Praw Studenta (dalej: EPS). W ramach tej konferencji szkoleniowej przedstawiciele PSRP przygotowują samorządy studenckie, prowadząc szkolenia teoretyczne oraz szkolenia umiejętności z zakresu metodyki przekazywania wiedzy. Elementem konferencji są także panele dyskusyjne poświęcone tematyce szkolnictwa wyższego¹⁴. Dotychczas odbyło się sześć edycji EPS.

Ważnym aspektem zapewniania wsparcia przez PSRP jest działalność Rzecznika Praw Studenta PSRP. Działa on poprzez podejmowanie interwencji w sprawach związanych ze studiami wyższymi, udział w charakterze uczestnika w postępowaniach przed organami władzy publicznej, w szczególności przed organami administracji publicznej oraz sądami i trybunałami, organizowanie kampanii informacyjnych, a także organizację szkoleń, konferencji oraz debat. Działania podejmowane przez Rzecznika Praw Studenta PSRP w większości koncentrują się na podejmowaniu interwencji w indywidualnych sprawach studentów lub samorządów studenckich. Corocznie do Rzecznika trafia ponad tysiąc pięćset indywidualnych spraw¹⁵.

Kolejnym elementem wsparcia PSRP, skierowanym do samorządów studenckich, jest doradztwo w sprawach związanych z funkcjonowaniem samorządów studenckich. Przedstawiciele PSRP, jako zespół charakteryzujący się szeroką wiedzą i doświadczeniem, odgrywają rolę swoistych ekspertów, wspierających samorządy studenckie w rozwiązywaniu problemów, które dotyczą studentów.

Mając na uwadze skalę działalności PSRP i liczbę studentów w Polsce, należy zarekomendować zwiększenie wysokości środków finansowych przekazywanych na działalność PSRP. Umożliwi to profesjonalizację działalności i podniesienie efektywności w procesie wsparcia samorządów studenckich. Jednocześnie rozwiązanie uzależniające wysokość przyznawanych środków od liczby studentów jest gwarancją odpowiedniego finansowania. Ze względu na bardzo ważną rolę Rzecznika Praw Studenta PSRP w kontekście realizacji zadań PSRP należy zarekomendować także utworzenie biura, funkcjonującego przy Rzeczniku, z odrębnym finansowaniem. Jednostka organizacyjna zajmująca się obsługą interesantów i czynnościami biurowymi poprawiłaby efektywność i sprawność funkcjonowania Rzecznika jako organu. To pożądane rozwiązanie, także ze względu na

¹³ Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, *Przewodnik po systemie szkolnictwa wyższego i nauki*, Warszawa 2019.

¹⁴ <<https://eps.psrp.org.pl/>> [dostęp: 25 listopada 2019 roku].

¹⁵ <<http://prawastudenta.edu.pl/rzecznik-praw-studenta>> [dostęp: 25 listopada 2019 roku].

rosnącą świadomość wśród studentów instytucji Rzecznika Praw Studenta PSRP, co pozwala sądzić, że liczba spraw w przyszłości będzie ulegać wzrostowi.

5.4. Wnioski i rekomendacje

Wśród dyskusji dotyczącej funkcjonowania samorządu studenckiego trudno pominąć temat osobowości prawnej, której samorząd studencki nie posiada. W dwóch uczelniach w Polsce funkcjonuje jednak inne rozwiązanie, zapewniające samorządowi niezależność w podejmowaniu działań. Mianowicie przewodniczący samorządu studenckiego jest upoważniony przez rektora uczelni do zawierania umów, rozliczania faktur czy poświadczania wydatków w imieniu uczelni. Oczywiście wiąże się to z odpowiedzialnością karną i finansową, jednak umożliwia samorządowi realizowanie działań samodzielnie, a jednocześnie z wykorzystaniem osobowości prawnej uczelni, do której samorząd przynależy i którą współtworzy.

Zdecydowanie uczelnie powinny rozważyć upraszczanie procedur umożliwiającym samorządom studenckim realizowanie projektów – nadmierna biurokratyzacja tego procesu kończy się ograniczeniem aktywności studenckiej. Zdarza się, że do organizacji jednego małego spotkania potrzebne jest kilka zgód od różnych osób, co znacząco wydłuża proces organizacji. Warto pomyśleć o gotowych wzorach, np. umów o dzieło, umów zlecenie, które mogłyby być wykorzystywane przez samorzady studenckie (i nie tylko).

Jednocześnie zespół rekomenduje, by w procesie nowelizacji PSWN rozważyć doprecyzowanie pojęcia „warunków niezbędnych do funkcjonowania samorządu studenckiego” poprzez określenie niezbędnego minimum środków finansowych i rzeczowych. PSRP proponuje uzależnienie kwoty przeznaczonej na działalność studencką od kwoty subwencji na uczelnię w przypadku uczelni publicznych i od liczby studentów w przypadku uczelni niepublicznych. Doprecyzowania wymaga jednak pojęcie „dysponowania” w odniesieniu do środków finansowych i infrastruktury. Zdaniem zespołu oznacza to możliwość podejmowania samodzielnych decyzji (np. o dofinansowaniu konkretnego projektu, udostępnienia sali), uwzględniając obowiązujące przepisy dotyczące finansów publicznych. Niewątpliwym warunkiem niezbędnym do finansowania samorządu studenckiego jest dysponowanie biurem, w którym członkowie samorządu mogliby się spotykać i pracować, a także przechowywać odpowiednio zabezpieczone dokumenty.

Zespół przychylił się także do propozycji przedstawionej na posiedzeniu plenarnym Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego przez Przewodniczącego PSRP – Dominika Leżańskiego, dotyczącej zapewnienia stałej kwoty dofinansowania samorządom studenckim. W przypadku uczelni publicznych wysokość środków finansowych powinna wynosić co najmniej 1 % subwencji, a w przypadku uczelni niepublicznych środki powinny być co najmniej w wysokości stanowiącej iloczyn 12 zł i liczby studentów określonej na podstawie sprawozdania z Głównego Urzędu Statystycznego roku poprzedzającego rok, którego środki finansowe dotyczą. Umożliwi to zapewnienie samorządom studenckim stałego dofinansowania działalności, mniej zależnego bezpośrednio od władz uczelni, a więc gwarantującego większą autonomię w zakresie działalności i podejmowanych inicjatyw.

Miniony rok akademicki 2018/2019 był jednocześnie pierwszym rokiem, w trakcie którego samorzady studenckie składały sprawozdanie finansowe ze swojej działalności, następnie umieszczane przez uczelnie w BIP. Należy rozważyć skonstruowanie wytycznych do takiego sprawozdania, ponieważ analiza umieszczonych już sprawozdań wykazuje wielorakość istniejących wzorów i realnie utrudnia porównanie finansów wśród funkcjonujących samorządów studenckich.

6. Pozostałe formy wsparcia materialnego studentów

6.1. Ulgi w opłatach za przejazdy środkami transportu publicznego i za wstęp do muzeów państwowych

Legitymacja studencka nierozdzielnie kojarzy się, m. in. ze zniżkami. Dopóki jednak student nie przekroczy dwudziestego szóstego roku życia, zazwyczaj nie zauważa różnicy w przepisach dotyczących tego, z jakich zniżek i w jakich sytuacjach może korzystać. Różnica jednak jest istotna.

Zgodnie z ustawą z dnia 20 czerwca 1992 roku o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego do dwudziestego szóstego roku życia obowiązuje ulga 51 % na przejazdy środkami publicznego transportu kolejowego i drogowego. Bez górnej granicy wieku studenci mogą korzystać z ulgi 50 % w opłatach za przejazd środkami komunikacji miejskiej. W 2019 roku PSRP zaskarżył uchwałę łomżańskich radnych, która określała, że z ulgowych przejazdów autobusami Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego (dalej: MPK) studenci mogą korzystać jedynie do dwudziestego szóstego roku życia. WSA w Białymstoku, powołując się na przepisy PSWN, stwierdził częściową nieważność uchwały, przyznając tym samym, że zniżki na przejazdy MPK powinny obowiązywać bez górnej granicy wiekowej.

Zgodnie z ustawą z dnia 21 listopada 1996 roku o muzeach studenci na preferencyjnych warunkach mogą korzystać także z muzeów państwowych, kupując bilety z odpowiednimi zniżkami. Regulujące to przepisy nie wskazują jednak wprost wysokości ulgi. Warto jednak pamiętać, że w muzeach państwowych obowiązkowo w jeden dzień w tygodniu wstęp jest bezpłatny dla wszystkich.

Uczelnie, samorządy lokalne oraz władze poszczególnych miast starają się studentom oferować dodatkowe udogodnienia. Już w tej chwili na wielu uczelniach legitymacja jest jednocześnie połączona z kartą biblioteczną i nie istnieje potrzeba wyrabiania dodatkowego dokumentu. W wielu miastach nie trzeba wyrabiać też dodatkowej karty, by korzystać z biletu okresowego, ponieważ z powodzeniem zastępuje go legitymacja studencka. W większości dużych miast, m. in. w Krakowie, Wrocławiu, Poznaniu, Łodzi czy Gdańsku, istnieje możliwość zakupu biletu semestralnego, dostosowanego swoim czasem aktywności do roku akademickiego, a jednocześnie odpowiednio atrakcyjnego cenowo. Niektóre uczelnie zachęcają studentów również do posługiwania się alternatywnymi środkami transportu – przykładowo Uniwersytet

Jagielloński w Krakowie porozumiał się z operatorem krakowskich rowerów *Wavelo*, w wyniku czego studenci za minutę jazdy płacą jedynie sześć groszy¹⁶. Z kolei w Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie studenci mają możliwość wykupić karnet na basen, który zostanie zakodowany na ich legitymacji studenckiej. W Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie można doładować legitymację na określoną kwotę w Centrum Druku i następnie kserować bądź drukować z ogólnodostępnych urządzeń na terenie uczelni.

6.2. Zwolnienia podatkowe

Program „PIT dla młodych” można zaliczyć do jednego z elementów wsparcia materialnego dla studentów. Zgodnie z ustawą, uchwaloną przez Sejm 4 lipca 2019 roku o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy z 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych oraz ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, został zniesiony 18 % podatek dla osób, które nie ukończyły dwudziestego szóstego roku życia i nie przekroczyły limitu ulgi.

Zgodnie z zasadami korzystania z ulgi w 2019 roku płatnik, który otrzyma oświadczenie od pracownika objętego powyższymi zasadami, że jego dochody w całości powinny być objęte zwolnieniem z PIT, nie będzie zobowiązany do obliczania i pobierania zaliczek na PIT w okresie od sierpnia do grudnia 2019 roku. Dla podatników, którzy nie złożą oświadczenia, płatnik nalicza i pobiera podatek. Jednakże w zeznaniu rocznym za 2019 rok ustawodawca przewidział zwrot podatku dla pracowników, którzy nie złożyli oświadczenia.

Od 2020 roku, od przychodów uzyskanych od 1 stycznia 2020 roku, zostanie zniesiony wymóg dostarczenia oświadczenia przez pracownika. Oznacza to, że od początku 2020 roku z pensji pracownika nie będzie pobierana zaliczka, co przełoży się na wyższe wynagrodzenie netto. Wyjątek stanowi sytuacja, gdy pracownik złoży wniosek o pobór zaliczek bez uwzględnienia zwolnienia dla młodych.

Zwolnieniem zostały objęte następujące umowy:

- 1) umowa o pracę;
- 2) stosunek służbowy;
- 3) praca nakładcza;

¹⁶ <https://www.uj.edu.pl/wiadomosci/-/journal_content/56_INSTANCE_d82IKZvhit4m/10172/140583350> [dostęp: 27 listopada 2019 roku].

- 4) spółdzielczy stosunek pracy;
- 5) umowa zlecenie.

Wykluczeniem z ulgi zostały objęte następujące umowy:

- 1) umowa o dzieło;
- 2) umowa zlecenie w nieprzekraczającej wysokości 200 zł, która podlega opodatkowaniu zryczałtowanym podatkiem dochodowym w wysokości 18 % przychodu;
- 3) umowa zlecenie ze zbyciem praw autorskich – 50 % koszty uzyskania przychodu;
- 4) umowa o pracę z 50 % kosztami uzyskania przychodu;
- 5) umowa zlecenie z nierezydentem Polski.

Z możliwości korzystania z ulgi „PIT dla młodych” zostali wykluczeni również młodzi przedsiębiorcy. Z ulgi nie będą mogli także skorzystać cudzoziemcy zatrudnieni w oparciu o umowę zlecenie, którzy nie posiadają certyfikatu rezydencji polskiej. Od należności z umów zleceń, otrzymanych od nierezydentów Polski, należy pobrać podatek w formie ryczału w wysokości 20 % przychodu. Jednakże prawo do skorzystania z ulgi będą posiadać cudzoziemcy zatrudnieni w oparciu o umowę zlecenia, posiadający certyfikat rezydencji Polski oraz zatrudnieni na podstawie umowy o pracę.

W korzystaniu z ulgi zostały wprowadzone limity. Ustawa wskazuje, że w 2019 roku limit zwolnienia wyniesie 35 636,67 zł, kwota ta wynika z 5/12 rocznego limitu, ponieważ zwolnienie obowiązywać będzie przez okres pięciu miesięcy (od sierpnia do grudnia). Kwota przekraczająca limit 85 528,00 zł (w 2019 roku ponad 35 636,67 zł), czyli nadwyżka przychodów ponad wyznaczony limit, będzie podlegać opodatkowaniu na zasadach ogólnych przy zastosowaniu skali podatkowej. W takiej sytuacji pracodawca będzie zobligowany do odprowadzenia za pracownika 18 % podatku, a gdy nadwyżka przekroczy I próg podatkowy – do odprowadzenia 32 % podatku.

Od 2020 roku limit będzie odpowiadał kwocie górnej granicy pierwszego przedziału skali podatkowej 85 528,00 zł, natomiast nadwyżka przychodów ponad wyznaczony limit będzie podlegać opodatkowaniu na zasadach ogólnych. Po przekroczeniu limitu płatnik będzie zobowiązany do obliczenia i pobrania podatku w wysokości 18 %, a gdy nadwyżka przekroczy pierwszy próg podatkowy – do odprowadzenia 32 % podatku.

W ustawie jest mowa o przychodach otrzymanych do dwudziestego szóstego roku życia. Dotyczy to przychodów wypłaconych przed ukończeniem dwudziestego szóstego roku życia.

Zarówno w przypadku odliczeń składki ZUS, jak i składki zdrowotnej przepisy wskazują, że odliczenie pobranych składek nie dotyczy tych świadczeń na rzecz ZUS, których podstawę wymiaru stanowi dochód zwolniony od podatku na podstawie ustawy, jak również tych, których podstawę wymiaru stanowi dochód, od którego, na podstawie przepisów ordynacji podatkowej, zaniechano poboru podatku. W efekcie, skoro podstawa opodatkowania (dochód osoby do dwudziestego szóstego roku życia) pozostaje zwolniona z opodatkowania, składki w części naliczanej od tej zwolnionej podstawy – nie są w żadnym stopniu odliczane od podatku lub dochodu. Składki od wynagrodzenia do wysokości 35 636,67 zł (w 2020 roku do wysokości przychodu 85 528 zł) należy jednak pobrać. Zwolnienie dla ludzi młodych nie wprowadziło zmian co do kwestii poboru tych składek.

Przed ustaleniem listy płac należy rozgraniczyć osoby uczące się oraz pozostałe – należy bowiem pamiętać, że:

- 1) składek nie pobiera się od uczniów i studentów do ukończenia dwudziestu sześciu lat – z tytułu umowy zlecenie;
- 2) składki pobiera się od umowy zlecenie, jeśli osoba do dwudziestego szóstego roku życia nie posiada statusu ucznia lub studenta;
- 3) składki pobiera się od umowy o pracę – niezależnie od tego, czy osoba do ukończenia dwudziestego szóstego roku życia posiada status uczącej się, czy też nie;
- 4) składki pobiera się od takiej osoby, jeśli wykonuje ona jednocześnie umowę o pracę i zlecenie na rzecz tego samego płatnika;
- 5) składek nie pobiera się od umowy o dzieło – niezależnie od tego, czy osoba posiada status uczącej się, czy też nie.

W efekcie dochodzi do rozbieżności między poborem zaliczek na podatek a poborem składek ZUS przez płatnika.

Przy korzystaniu ze zwolnienia w ramach „PIT dla młodych” koszty uzyskania przychodu nie mogą być wyższe niż przychody, które podlegają opodatkowaniu. Możliwe jest stosowanie kosztów uzyskania przychodów, natomiast w przypadku zastosowania kosztów uzyskania przychodu z przekazaniem praw autorskich ważne jest to, aby suma łącznych 50 % kosztów uzyskania przychodu oraz przychodów podlegających zwolnieniu nie przekroczyła kwoty pierwszego progu podatkowego. Przepisy wprost nie precyzują, jak należy rozliczyć koszty uzyskania przychodu po przekroczeniu w danym roku limitu kwotowego bądź wiekowego ulgi. Krajowa Informacja Skarbowa nie posiada stanowiska, w jaki sposób będą rozliczane zgromadzone koszty uzyskania przychodu. Jedną z możliwości wskazuje, że będą one

rozliczane zbiorczo po tym, jak zostanie przekroczony limit i naliczony podatek. Inna opcja nie dopuszcza rozliczenia kosztów uzyskania przychodu za okres, w którym pracownik korzystał z ulgi, co oznaczałoby, że młodemu pracownikowi będą przysługiwać wyłącznie bieżąco naliczane koszty.

Przepisy określają, że płatnik, wypełniając deklaracje roczne PIT-11 oraz PIT-4R, będzie zobowiązany do wskazania całości wypłacanych wynagrodzeń. W praktyce oznacza to, że pracodawca będzie wykazywać w zeznaniu rocznym przychody, które w trakcie roku korzystały ze zwolnienia w ramach „PIT dla młodych” dla osób do dwudziestego szóstego roku życia oraz te przychody, które podlegały opodatkowaniu.

Poniżej zaprezentowano przykładowe zestawienie zysku dla osoby poniżej dwudziestego szóstego roku życia sporządzone przez Ministerstwo Finansów.

Wynagrodzenie miesięczne brutto	Zysk miesięczny	Zysk roczny
Minimalne wynagrodzenie za pracę w 2019 roku: 2 250 zł	133 zł	1 592 zł
Przeciętne wynagrodzenie prognozowane na 2019 rok: 4 765 zł	355 zł	4 261 zł
Na poziomie rocznego limitu 85 528 zł: 7 127,33 zł	564 zł	6 768 zł

Świadczenia, otrzymywane przez studenta od uczelni w związku z praktykami zawodowymi, są zwolnione z podatku dochodowego od osób fizycznych, jednak tylko do kwoty 2 280 zł. Z nadwyżki należy rozliczyć się z fiskusem. Również wynagrodzenie za praktyki otrzymane z firmy zostanie pomniejszone o podatek dochodowy.

Okres studiów to idealny moment na rozpoczęcie kariery zawodowej, dlatego też studenci często biorą udział w różnego rodzaju stażach bądź praktykach zawodowych. Oprócz ewidentnych korzyści w postaci możliwości zdobycia wiedzy oraz cennego doświadczenia zawodowego, studenci niejednokrotnie otrzymują również wynagrodzenie. Warto jednak pamiętać, że, ze względu na powszechność podatku dochodowego, przychody te z zasady podlegają opodatkowaniu.

Uczelnie wyższe, kierując swoich studentów na studenckie praktyki zawodowe, zapewniają im przy tym specjalne świadczenia, przeznaczone na zakwaterowanie poza miejscem

zamieszkania, wyżywienie czy też przejazdy. Choć stanowią one dla studenta ewidentne przysporzenie majątkowe, nie powodują jednak powstania obowiązku podatkowego.

Wynika to bezpośrednio z faktu, że świadczenia te zostały objęte zwolnieniem przedmiotowym. Zgodnie bowiem z przepisami ustawy z 26 lipca 1991 roku o podatku dochodowym od osób fizycznych, wolne od podatku dochodowego są wartości świadczeń otrzymane przez studentów od uczelni, na podstawie odrębnych przepisów, w związku ze skierowaniem przez uczelnię na studenckie praktyki zawodowe, jednak tylko do wysokości nieprzekraczającej w roku podatkowym kwoty 2 280 zł.

Może się jednak zdarzyć, że wartość otrzymanych przez studenta świadczeń w ciągu roku będzie wyższa niż 2 280 zł. W takiej sytuacji nadwyżkę należy opodatkować. Również w przypadku, gdy student, odbywając praktykę zawodową, otrzyma od firmy, w której odbywał praktyki, wynagrodzenie, będzie musiał pamiętać o rozliczeniu się z tak uzyskanych pieniędzy z fiskusem. Po zakończeniu roku powinien otrzymać od firmy informację PIT-11 i wykazać zarobione pieniądze w rocznym zeznaniu podatkowym (PIT-37 lub PIT-36) jako przychód z innych źródeł¹⁷.

6.3. Ubezpieczenia zdrowotne w uczelni

Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego podlegają studenci i uczestnicy studiów doktoranckich niepodlegający obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu, z wyłączeniem osób, o których mowa w ustawie.

Studenci poniżej dwudziestego szóstego roku życia są ubezpieczeni jako członkowie rodziny ubezpieczonego. W tej mierze konieczne jest wykazanie dowodu potwierdzającego tytuł do ubezpieczenia. Ubezpieczenie członka rodziny, w przypadku dzieci, obejmuje jednak okres nie dłuższy niż do dwudziestego szóstego roku życia. Dlatego też studenci, którzy przekroczą ten wiek, automatycznie utracą ubezpieczenie z tego tytułu. Nie oznacza to jednak, że niepracujący studenci, którzy nie posiadają innych tytułów uprawniających do korzystania z powszechnej opieki zdrowotnej, pozostaną nieubezpieczeni. Konieczne będzie powiadomienie o takim fakcie szkoły lub uczelni wyższej, która jest zobowiązana zgłosić

¹⁷ E. Węclawik, A. Bujalski, *Świadczenia związane ze studenckimi praktykami zawodowymi mogą być zwolnione z PIT*

<<https://www.pit.pl/aktualnosci/swiadczenia-zwiazane-ze-studenckimi-praktykami-zawodowymi-moga-byc-zwolnione-z-pit-918986>> [dostęp: 24 listopada 2019 roku].

studenta do ubezpieczenia w NFZ. Tym samym ubezpieczenie zdrowotne zostanie zachowane¹⁸. Studenci do dwudziestego szóstego roku życia, niezgłoszeni do ubezpieczenia zdrowotnego jako członkowie rodziny lub z innego tytułu, w wyjątkowych przypadkach, zgłaszani są do ubezpieczenia zdrowotnego również przez szkoły wyższe lub jednostki prowadzące studia doktoranckie.

Prawo do świadczeń zdrowotnych ustaje zazwyczaj po upływie trzydziestu dni od dnia wygaśnięcia ubezpieczenia. W przypadku studentów jest to dłuższy okres. Prawo do świadczeń dla absolwentów oraz osób skreślonych z listy studentów lub uczniów ustaje po upływie czterech miesięcy¹⁹.

Student-cudzoziemiec, posiadający obywatelstwo państwa członkowskiego UE lub państwa członkowskiego EFTA, ma możliwość korzystania ze świadczeń opieki zdrowotnej na podstawie aktualnej Europejskiej Karty Ubezpieczenia Zdrowotnego (dalej: EKUZ), wydanej w kraju pochodzenia. W sytuacji, gdy student lub doktorant nie posiada tytułu do ubezpieczenia we własnym kraju, może zgłosić się do ubezpieczenia zdrowotnego w uczelni. Student, niebędący obywatelem państwa członkowskiego UE lub EFTA, który studiuje w Polsce i został uznany za osobę polskiego pochodzenia w rozumieniu przepisów o repatriacji oraz nie podlega obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu, podlega dobrowolnemu ubezpieczeniu zdrowotnemu, a składkę na ubezpieczenie zdrowotne odprowadza uczelnia. Student, niezaliczający się do wymienionych powyżej trzech przypadków, może ubezpieczyć się w NFZ, podpisując umowę o dobrowolnym ubezpieczeniu oraz samodzielnie opłacać składkę na ubezpieczenie zdrowotne. W celu podpisania umowy powinien zgłosić się do najbliższej placówki NFZ.

Studenci, którzy zgłosili się do ubezpieczenia zdrowotnego w uczelni i ukończyli pierwszy stopień studiów, tracą prawo do ubezpieczenia zdrowotnego i podlegają wyrejestrowaniu z dniem ukończenia studiów. Zgodnie z tym przepisem absolwenci studiów pierwszego stopnia, którzy podejmują naukę na studiach drugiego stopnia i chcą być nadal objęci ubezpieczeniem zdrowotnym przez uczelnię, powinni złożyć oświadczenie o chęci ponownego ubezpieczenia w uczelni z dniem rozpoczęcia kolejnego stopnia studiów.

¹⁸ A. Prusik, *Czy studenci mają ubezpieczenie zdrowotne?*
<<https://www.infor.pl/prawo/prawa-konsumenta/prawa-pacjenta/269005,Czy-studenci-maja-ubezpieczenie-zdrowotne.html>> [dostęp: 24 listopada 2019 roku].

¹⁹ <<http://www.nfz-warszawa.pl/dla-pacjenta/aktualnosci/studencie-czy-jestes-ubezpieczony,42.html>> [dostęp: 24 listopada 2019 roku].

Powyższe regulacje dotyczą także studentów, niebędących obywatelami Rzeczypospolitej Polskiej, którzy dodatkowo powinni zgłosić się do właściwego oddziału NFZ w celu odnowienia umowy o dobrowolnym ubezpieczeniu zdrowotnym.

6.4. Otwarty dostęp do zasobów edukacyjnych

Dostęp do odpowiednich zasobów edukacyjnych umożliwia studentom poszerzenie wiedzy, powtórzenie treści przekazywanych podczas zajęć czy chociażby pozwala na szukanie dodatkowych inspiracji. Z tego względu niezwykle ważne jest, by studenci mieli zapewniony dostęp do odpowiednich zasobów biblioteczno-informacyjnych. Istotna jest nie tylko aktualność dostępnych pozycji, zapewnienie książek, czasopism i podręczników wymaganych w sylabusach, ale również ich odpowiednia liczebność, dostosowana do rozmiaru zainteresowanej grupy. Uczelnie coraz chętniej korzystają i umożliwiają studentom korzystanie z elektronicznych baz danych: zarówno pełnotekstowych, jak i bibliograficznych, a także z zasobów cyfrowych – poświęconych konkretnej tematyce (np. Lexoteka – systemy informacji prawnej) i ogólnych (np. Wirtualna Biblioteka Nauki, IBUK Libra). Niektóre biblioteki idą krok dalej – w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie można wypożyczyć czytniki e-książek Kindle, które Amazon podarował wraz z licencją na korzystanie z puli książek ze sklepu amazon.com²⁰.

Zasoby biblioteczno-informacyjne to nie jedyne sposoby na przekazywanie wiedzy studentom. Uczelnie rozwijają swoje platformy e-learningowe, które umożliwiają realizację zajęć w różnorodny sposób: zapewniają możliwość oglądania filmów (zarówno z udziałem nauczyciela akademickiego, jak i bez niego), odsłuchiwanie podcastów, zapoznanie się z tekstami czy też weryfikację nabytych kompetencji przez quizy, testy czy udział w dyskusjach na forum. Za przykład może tutaj służyć Centrum Otwartej i Multimedialnej Edukacji UW (tzw. COME), za pośrednictwem którego można realizować kurs BHP, przedmioty ogólnouniwersyteckie, a także lektoraty. W środowisku akademickim trwa dyskusja dotycząca nagrywania i udostępniania powszechnie dla wszystkich zainteresowanych wykładów. Z jednej strony podnoszone są obawy, dotyczące obniżenia tym samym frekwencji na zajęciach, z drugiej umożliwiłoby to pełniejszy udział w procesie kształcenia studentom, którzy, z niezależnych od nich przyczyn, nie mogą być obecni na wykładzie. W Stanach

²⁰ <<https://www.buw.uw.edu.pl/kindloteka-w-buw>> [dostęp: 27 listopada 2019 roku].

Zjednoczonych jedną z popularniejszych metod uzyskiwania dodatkowych kompetencji jest uczestniczenie w kursach typu Massive Open Online Courses (MOOC), które prowadzone są internetowe i umożliwiają zdobycie certyfikatu uczelni, poświadczającego posiadanie określonych kompetencji nabytych w trakcie kursu. Są one bezpłatne i nie stawiają wymagań dotyczących rekrutacji, dlatego mogą być ciekawym uzupełnieniem wykształcenia.

W obecnych czasach, także biorąc pod uwagę coraz nowocześniejsze techniki stosowane podczas prowadzonych zajęć, istotny jest dostęp do bezprzewodowej sieci internetowej (Wi-Fi) na terenie uczelni – zarówno dla studentów, jak i pracowników. Umożliwia ona swobodne korzystanie ze zdigitalizowanych zbiorów i szybki dostęp do informacji. Dużą popularnością wśród studentów cieszy się korzystanie z sieci Eduroam, która jest obecna nie tylko w Polsce, ale i zagranicą, co sprawia, że, np. podczas wymian międzynarodowych, studenci nie mają problemów z korzystaniem z sieci.

W ramach prowadzonych zajęć studenci często przygotowują prace zaliczeniowe – przykładowo w formie referatów bądź arkuszy kalkulacyjnych. Niestety, nie wszystkie uczelnie zapewniają studentom odpowiednie do tego oprogramowanie biurowe i specjalistyczne. W przypadku oprogramowania biurowego niektóre ze szkół wyższych, dzięki stosownym porozumieniom, zapewniają studentom dostęp do pakietu Office 365, co w pełni zaspokaja potrzeby związane z realizacją toku kształcenia. Zdecydowanie trudniej jest z dostępem do oprogramowania specjalistycznego, ponieważ warto, by studenci mogli z niego skorzystać nie tylko w trakcie zajęć, ale również poza nimi, zwłaszcza w przypadku konieczności realizowania w tym oprogramowaniu projektu. W zależności od realizowanego programu studentów występuje różnorodne zapotrzebowanie w kwestii oprogramowania specjalistycznego.

6.5. Rozwój tzw. infrastruktury studenckiej

Infrastruktura przeznaczona do celów dydaktycznych to sale wykładowe i ćwiczeniowe, specjalistyczne laboratoria, pracownie oraz biblioteki i czytelnie. Wiele uczelni stara się oprócz tego zapewnić studentom możliwość korzystania z innej przestrzeni – chociażby z przestrzeni do cichej nauki, stref relaksu czy przestrzeni do pracy dla organizacji studenckich czy kół naukowych. Jako dobry przykład można przedstawić Centrum Nowoczesnego Kształcenia na Politechnice Białostockiej, gdzie studenci mogą korzystać z pokoi pracy (indywidualnej i grupowej), wyposażonych w tablice suchościeralne i z dostępem do internetu. Bardziej kompleksowe rozwiązania na niektórych uczelniach to całe strefy studenckie, w których

znajdują się wielofunkcyjne przestrzenie – tak jak na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, Politechnice Wrocławskiej i Politechnice Poznańskiej. To właśnie na Wydziale Elektrycznym Politechniki Poznańskiej powstał Put Space i Put Lab – wydzielona przestrzeń dedykowana studentom, gdzie znajdują się biura organizacji studenckich, pomieszczenia socjalne oraz sale konferencyjne. Dzięki ich udostępnianiu każda zainteresowana osoba może realizować własne pasje, organizować seminaria czy różne spotkania. Put Lab to z kolei pomieszczenie wyposażone w proste, aczkolwiek bardzo zaawansowane technologicznie narzędzia, umożliwiające realizację projektów własnych oraz badań naukowych. Z kolei na Uniwersytecie Warszawskim funkcjonuje Makerspace@UW – studenci mogą korzystać z kawy i herbaty w dużym co-worku, gdzie również odgrzeją sobie jedzenie, wydrukują dokumenty czy rozpiszą na tablicy zadania, ale i z dziesięciu sałek do pracy grupowej. Makerspace@UW to też Centrum Druku 3D, pracownia elektroniczna, pracownia obróbki drewna i pracownia krawiecka – dostępne dla studentów po przejściu odpowiedniego szkolenia. Umożliwia to realizację zarówno projektów naukowych oraz pasji, jak i odpowiednią integrację czy odpoczynek między zajęciami.

Wzorem miast uczelnie również organizują swoje konkursy na budżety partycypacyjne, pozwalające wyłonić projekty, które, zdaniem społeczności akademickiej, są najważniejsze do realizacji. Założenia są takie, by zgłaszane projekty były ogólnodostępne dla wszystkich, a wybierane są dzięki powszechnemu głosowaniu. Takie inicjatywy zorganizowało, już m.in. Collegium Civitas, Uniwersytet Warszawski, Politechnika Warszawska czy Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dzięki dofinansowywaniu powstają nowe strefy relaksu i nauki, wyposażane są przestrzenie klubów studenckich, zakup defibrylatorów, stacje do rowerów czy leżaki.

6.6. Wnioski i rekomendacje

Według rachunku ekonomicznego studenci i młodzi dużo zyskali na wprowadzeniu programu „PIT dla młodych”, co widać na załączonej w raporcie tabeli. Jednakże mogłoby być jeszcze lepiej, gdyby do zakresu dochodów zwolnionych z PIT w ramach podatku „PIT dla młodych” dodano co najmniej o umowy o dzieło oraz umowy o praktyki absolwenckie, z których często korzystają studenci. Ponadto pokrzywdzeni zostali tutaj młodzi przedsiębiorcy, niejednokrotnie studenci wprowadzający na rynek swoje innowacyjne pomysły. Zaleca się, aby studenci

prowadzący swoje działalności gospodarcze, również mogli mieć możliwość otrzymania ulgi podatkowej.

Ważny element wsparcia stanowi także odpowiednia infrastruktura, przystosowana do potrzeb społeczności akademickiej – zarówno studentów, jak i pracowników. W celu stworzenia optymalnych warunków do rozwoju oraz pracy należy uwzględnić zagospodarowanie przestrzeni z wykorzystaniem miejsc do wspólnej nauki czy działań zespołowych. Rekomenduje się zatem przygotowanie ogólnodostępnych dla społeczności miejsc, z możliwością skorzystania z wygodnych akcesoriów meblowych, m.in. puf, foteli, kanap, a także z bezprzewodowym dostępem do Internetu. Coraz więcej uczelni wprowadza także strefy komputerowe, sprzyjające wspólnemu działaniu czy umożliwiające dokończenie projektów, które w dużej mierze zagościły wśród metod weryfikacji efektów uczenia się studentów. Takie rozwiązanie proponuje, m.in. Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie strefa ta przyciąga rzesze studentów.

Wartościowe bywają też sale do wspólnej pracy, wykorzystujące ideę pracy metodą *design thinking*, mającej ważny wpływ na procesy poznawcze, strategiczne oraz praktyczne. Dzięki nim studenci mogą popularyzować innowacyjne rozwiązania, kreować współczesny świat z nowej, często zaskakującej, perspektywy. Tego typu działania przygotowują także do zawodów przyszłości, opierających się w dużej mierze na wykorzystaniu praktycznych umiejętności oraz kompetencji społecznych, opartych na pracy zespołowej. Dlatego właśnie uczelnie powinny mieć na uwadze jeszcze lepszy rozwój, a tym samym osiągnięcie efektów uczenia się, przydatnych w dalszej pracy zawodowej studentów. Badając losy absolwentów, zauważyć można trend, iż właśnie nowoczesne technologie czy innowacyjne metody kreują aktualne środowisko i wytyczają coraz to lepsze ścieżki zawodowe.

Podsumowanie

Niniejszy raport Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego stanowi kompendium wiedzy na temat systemu wsparcia studentów, czyli najważniejszych interesariuszy wewnętrznych każdej uczelni. Poprzez poszczególne rozdziały powyższego dokumentu szczegółowo omówione zostały fundamenty systemu materialnego wsparcia studentów. Opracowano je, uwzględniając obowiązujące akty prawne, mające wpływ na kształcenie.

Istotny wskaźnik poziomu doskonalenia procesu jakości kształcenia stanowi wsparcie materialne, oparte na wielu składowych. Dotyczy ono bowiem nie tylko świadczeń pomocy materialnej, ale także wsparcia ekonomicznego w zakresie prac zarobkowych, podejmowanych przez członków środowiska akademickiego. Nie można pominąć również troski o odpowiednie i kompleksowe wsparcie infrastrukturalne, mające ogromny wpływ na kształcenie. Wszelkie elementy umożliwiające studentom funkcjonowanie we współczesnym świecie odgrywają znaczącą rolę w adaptacji do obecnie obowiązujących norm i przepisów, a także w procesie uczenia się.

Kluczowym czynnikiem wsparcia jest też udział państwa w finansowaniu studiów, dzięki któremu ma miejsce wsparcie uczelni publicznych. Objawia się ono poprzez przekazywanie środków materialnych, a także zwolnienia z opłat za niektóre usługi edukacyjne. Nie pomija się też wyrównywania szans edukacyjnych w przypadku osób z niepełnosprawnościami, które wielokrotnie wymagają zwiększenia mechanizmów, wpływających na ich rozwój.

Poza analizą stanu faktycznego i prawnego raport zawiera również rekomendacje dotyczące dalszego postępowania w zakresie rozwoju wsparcia studentów w procesie uczenia się. Poprzez dodatkowe mechanizmy oraz narzędzia proces ten może ulec poprawie i w jeszcze bardziej kompleksowy sposób wzmocnić szkolnictwo wyższe.

Bibliografia

Wydawnictwa

- 1) Baczek-Dombi A., Komendant-Brodowska A., *Kto komu i dlaczego? Analiza społecznych programów stypendialnych w Polsce – raport*, Warszawa 2018.
- 2) Zieliński J.M.. *Art. 110* w: H. Izdebski, J.M. Zieliński, *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019.
- 3) Zimmermann J., *Prawo administracyjne*, Warszawa 2016.
- 4) Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, *Przewodnik po systemie szkolnictwa wyższego i nauki*, Warszawa 2019.
- 5) Mrozowska A., *Art. 110* w: J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019.

Źródła internetowe

- 1) <http://prawastudenta.edu.pl/rzecznik-praw-studenta>
- 2) <http://www.bip.nauka.gov.pl/prog-dochodu-do-kredytow-studenckich/informacja-w-sprawie-wysokosci-miesiecznego-dochodu-na-osobe-w-rodzinie-wnioskodawcy-uprawnijacej-do-otrzymania-kredytu-studenckiego-w-roku-akademickim-2019-2020.html>
- 3) <http://www.nfz-warszawa.pl/dla-pacjenta/aktualnosci/studencie-czy-jestes-ubezpieczony,42.html>
- 4) <http://www.rgnisw.nauka.gov.pl/stanowiska-2007/stanowisko-nr-52-2007-rady-glownej-szkolnictwa-wyzszego-z-dnia-11-kwietnia-2007-r-.html>
- 5) <https://eps.psrp.org.pl/>
- 6) <https://www.bgk.pl/osoby-fizyczne/fundusz-kredytow-studenckich>
- 7) <https://www.buw.uw.edu.pl/kindloteka-w-buw>
- 8) <https://www.infor.pl/prawo/prawa-konsumenta/prawa-pacjenta/269005,Czy-studenci-maja-ubezpieczenie-zdrowotne.html>
- 9) <https://www.pit.pl/aktualnosci/swiadczenia-zwiazane-ze-studenckimi-praktykami-zawodowymi-moga-byc-zwolnione-z-pit-918986>
- 10) https://www.uj.edu.pl/wiadomosci/-/journal_content/56_INSTANCE_d82IKZvhit4m/10172/140583350

Wykaz aktów prawnych

- 1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej
- 2) Rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 20 grudnia 2018 roku w sprawie kredytów studenckich
- 3) Rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 25 września 2018 roku w sprawie sposobu podziału dla uczelni środków finansowych na świadczenia dla studentów oraz na zadania związane z zapewnieniem osobom z niepełnosprawnościami warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, w kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub prowadzeniu działalności naukowej
- 4) Rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 27 września 2018 roku w sprawie studiów
- 5) Ustawa z 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych
- 6) Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej
- 7) Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 roku – Kodeks postępowania administracyjnego
- 8) Ustawa z dnia 15 lutego 1992 roku o podatku dochodowym od osób prawnych
- 9) Ustawa z dnia 20 czerwca 1992 roku o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego
- 10) Ustawa z dnia 20 lipca 2018 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce
- 11) Ustawa z dnia 21 listopada 1996 roku o muzeach
- 12) Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 roku o sporcie
- 13) Ustawa z dnia 26 lipca 1991 roku o podatku dochodowym od osób fizycznych
- 14) Ustawa z dnia 27 lipca 2005 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym
- 15) Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych
- 16) Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych
- 17) Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych
- 18) Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych
- 19) Ustawa z dnia 4 lipca 2019 roku o podatku dochodowym od osób fizycznych
- 20) Ustawa z dnia 4 maja 1982 roku o szkolnictwie wyższym

- 21) Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 roku – Prawo o stowarzyszeniach
- 22) Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty
- 23) Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym
- 24) Ustawa z dnia 12 maja 2011 roku o kredycie konsumenckim
- 25) Ustawa z dnia 25 października 1991 roku o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej

Wykaz skrótowców

- 1) AZS – Akademicki Związek Sportowy
- 2) BGK – Bank Gospodarstwa Krajowego
- 3) BIP – Biuletyn Informacji Publicznej
- 4) EFTA – Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu
- 5) EKUZ – Europejska Karta Ubezpieczenia Zdrowotnego
- 6) ELA – Ogólnopolski System Monitorowania Ekonomicznych Losów Absolwentów Szkół Wyższych
- 7) EPS – Konferencja Ekspertów Praw Studenta
- 8) EQNA – European Association for Quality Assurance in Higher Education
- 9) ESG – Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area
- 10) ESN – Erasmus Student Network
- 11) ESU – European Students' Union
- 12) EUA – European University Association
- 13) EURASHE – European Association of Institutions in Higher Education
- 14) FKS – Fundusz Kredytów Studenckich
- 15) FUS – Fundusz Ubezpieczeń Społecznych
- 16) KPA – ustawa z dnia 14 czerwca 1960 roku – Kodeks postępowania administracyjnego
- 17) MNiSW – Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
- 18) MPK – Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne
- 19) NBP – Narodowy Bank Polski
- 20) NCBR – Narodowe Centrum Badań i Rozwoju
- 21) NCN – Narodowe Centrum Nauki
- 22) NZS – Niezależne Zrzeszenie Studentów
- 23) PKA – Polska Komisja Akredytacyjna
- 24) PSRP – Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej
- 25) PSW – ustawa z dnia 27 lipca 2005 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym
- 26) PWSN – ustawa z dnia 20 lipca 2018 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce
- 27) UE – Unia Europejska
- 28) WSA – Wojewódzki Sąd Administracyjny
- 29) ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych